

На основу члана 40. став 1. Пословника Владе („Службени гласник Републике Србије“, бр. 61/06 – пречишћен текст, 69/08, 88/09 и 33/10) и члана 59. став 1. тачка 4) и Јединствених методолошких правила за израду прописа („Службени гласник РС“, број 21/10), даје се следећа

АНАЛИЗА ЕФЕКТА ЗАКОНА

- НАЦРТ ЗАКОНА О ЗАДРУГАМА -

I. ОДРЕЂЕЊЕ ПРОБЛЕМА КОЈЕ ЗАКОН ТРЕБА ДА РЕШИ

Друштвене односе у области задруга и задругарства у Републици Србији у овом тренутку уређују два закона, и то:

- 1) (бивши савезни) Закон о задругама („Службени лист СРЈ“, бр. 41/96 и 12/98 и „Службени гласник РС“, бр. 101/05 - др. закон и 34/06), који је донет 1996. године као савезни закон, а данас се, у складу са уставноправним променама које су се одиграле у међувремену, примењује као републички закон, и мењан је и допуњаван више пута, и
- 2) (републички) Закон о задругама („Службени гласник СРС“, бр. 57/89 и „Службени гласник РС“, бр. 67/93, 46/95 и 101/05 – др. закон), који је донет 1989. године и, такође, мењан и допуњаван више пута.

Наведена чињеница изазива правни дуализам, сукоб (колизију) и преклапање појединих правних норми, што изазива неуједначеност примене, различита тумачења, несигурност и конфузију у пракси, као и неусклађеност са савременим друштвено-економским околностима.

Задруге и задругарство у Републици Србији изложени су проблемима различите врсте и траже задовољење одговарајућих потреба, а важећи закони који уређују задруге су показали низ недостатака у примени. Регулаторни и фактички недостаци, проблеми и потребе задружног сектора се укратко састоје у следећем:

- 1) разједињеност и међусобна неусклађеност законске материје;
- 2) застарелост и нефункционалност законских решења донетих у условима битно другачијих економских, друштвених и политичких околности;
- 3) застарелост и нефункционалност законских решења донетих у условима битно другачијег правног и уставног система са федеративним уређењем државе са два нивоа законодавне власти;
- 4) неразрешени имовинско-правни односи - правни статус имовине задруга и задружних савеза која је евидентирана као друштвена својина, што, између осталог, онемогућава задругама да исту користе као средство обезбеђења враћања кредита узетих код банака, а такође доводи и до проблема у процесу приватизације;

- 5) неизграђеност механизма привлачења капитала у задругу, без прописаног обавезног оснивачког капитала за задруге које се оснивају са улозима,¹ као и акумулације капитала и његовог повољног пласмана;
- 6) одсуство подстицајног дејства законске регулативе на управљачку трансформацију задруга и на јачање њених тржишних функција, што је неминовност у савременим условима, као и потреба за законским препознавањем и уређењем већег степена аутномности задружног сектора у оквиру категорије привредних субјеката, чиме ће се створити законски основ за прописивање одговарајућих подстицаја и олакшица у посебним законима;
- 7) неусклађеност законске регулативе и материје у појединим областима, и то како на ранијем савезном, тако и на републичком нивоу, као и одсуство савремене задружне политике, посебно имајући у виду да многи прописи у појединим областима не уважавају категорије из области задруга и задругарства или су у супротности са решењима садржаним у законима који уређују задруге (пример: неусклађеност правног института штедно-кредитна задруга и штедно-кредитна служба из закона који уређују задруге и члана 5. Закона о банкама („Службени гласник“, бр. 107/05 и 91/10), којим је прописано да се нико осим банке не може се бавити примањем депозита (став 1.) и да се нико осим банке не може бавити, између осталог, давањем кредита, осим ако је за то овлашћен законом);
- 8) неефикасни правни институти важећих закона, пре свега у погледу вршења јавних овлашћења која су поверена задружним савезима. Овим овлашћењима задружни савези су добили право да доносе општа правила којима се уређује примена задружних принципа и друга питања од значаја за пословање врста задруга које повезују ти савези, као и правила којима се прописују услови које морају испуњавати задружни савези и ревизори који обављају задружну ревизију, садржина извештаја о обављеној ревизији, као и друга питања од значаја за задружну ревизију задруга које повезују ти савези. Ови правни акти представљају подзаконске акте за спровођење закона који уређују задруге. Пошто су задружни савези овлашћени за доношење поменутих аката, као и за њихово спровођење, а да при томе није био предвиђен ефикасан надзор над њиховим радом од стране надлежног државног органа, настао је низ неправилности и деформација у пословању задруга и задружних савеза, посебно у погледу спровођења задружне ревизије. С тим у вези, јавља се потреба за преуређењем, односно законским уређењем задружне ревизије, а на основу искустава из праксе;
- 9) законско непрепознавање и нерегулисање одређених посебних облика задруга (нпр. социјалне задруге), што отежава њихов настанак и развој;
- 10) потреба хармонизације домаће регулативе са прописима и правним актима Европске уније, а у оквиру тога и законодавства у области задруга и задругарства. Нужност ових промена произлази и из потреба да се приступи реформи домаћих задруга и задругарства у целини, на начин како би се, по узору на развијене земље, рехабилитовао значај задруга и задругарства и створили услови да оно постане важан и динамичан фактор развоја и конкурентности домаће привреде, регионалног и руралног развоја, како би се

¹ Основни извор прилива капитала у задругу, по важећим законским решењима и фактички су удели или чланарина задругара, који износи су, по правилу, (прилично) ниски.

- преко задруга омогућило решавање нагомиланих економских и социјалних проблема, што је од значаја у садашњој фази спровођења транзиције друштвено-економског и правног система Републике Србије. У опредељењу новог законског концепта задруга потребно је поћи од одговарајућих решења Уредбе Савета Европске уније о Статуту Европске задруге од 22. јула 2003. године (*Council Regulation No. 1435/2003 on the Statute for a European Cooperative Society - SCE*) и Директиве Савета која допуњује Статут о Европској задрузи у погледу учествовања запослених од 22. јула 2003. године (*Council Directive No. 2003/72/E3 supplementing the Statute for a European Cooperative Society with regard to the involvement of employees*), као и од оцена изнетих на Генералној скупштини Међународног задружног савеза, која је одржана октобра 2001. године у Сеулу. Том приликом, у документу који је припремио Међународни задружни савез (ICA) и Међународна организација рада (ILO), а који носи назив „Смернице за задружно законодавство“, оцењено је да је задружно право данас, претежно конзервативно и да оно објективно представља сметњу за динамичнији развој задругарства. Због тога је земљама чланицама Међународног задружног савеза дата инструкција, односно препорука да је неопходно да се приступи реформама задружног законодавства, како би се створио амбијент за јачање тржишне и предузетничке функције у пословању задруга, будући да без тога задруге неће бити у стању да потврде основне задружне вредности, засноване на самопомоћи, демократичности и солидарности задругара у решавању њихових економских и социјалних питања;
- 11) потреба да се новим, савременим решењима створи одговарајући правни амбијент за спровођење реформе у задружном сектору, као важна претпоставка за подршку развоју задругарства у Републици Србији, а у складу са модерним светским трендовима, што се не може постићи парцијалним изменама постојећих закона.

У вези са овим стоји и чињеница да је највећи део пољопривредних и других произвођача („стваралаца нове вредности“) у Републици Србији данас неорганизован, односно недовољно организован и заштићен. Из тих разлога јавља се потреба за организовањем, ширењем и промоцијом задружних форми пословања, које треба да организују производњу задругарима, да се баве заштитом њихових интереса и гарантују одређену сигурност пољопривредном и другом произвођачу и тржишту. Поред тога, проблем представља и чињеница да се у великом делу стручне и шире јавности задруге неоправдано посматрају као превазиђена и анахрона форма пословања.

Све наведене проблеме потребно је посматрати у међусобној узрочно-последичној вези – непосредној и посредној, као и историјској вези, како је то ближе објашњено у претходним излагањима образложења овог нацрта закона.

II. ЦИЉЕВИ КОЈИ СЕ ДОНОШЕЊЕМ ЗАКОНА ПОСТИЖУ

Циљеви који се доношењем овог закона постижу јесу:

- 1) савремена законска решења прилагођена модерном тржишном, економском, финансијском, правном, уставном и друштвено-политичком поретку и систему;

- 2) успостављање механизма привлачења капитала у задругу, као и акумулације капитала и његовог повољног пласмана;
- 3) подстицајно дејство законске регулативе на управљачку трансформацију задруга и на јачање њених тржишних функција;
- 4) разрешење имовинско-правних односа - правног статуса имовине задруга, односно задружних савеза која је евидентирана као друштвена својина, чиме ће се, између осталог, омогућити задругама да исту користе као средство обезбеђења враћања кредита узетих код банака;
- 5) обједињавање законске материје, унутрашња и спољна усклађеност законске регулативе;
- 6) утврђивање основа модерне задружне политике и одговарајућег законодавно-правног амбијента за спровођење реформе у задружном сектору, као и законско препознавање и уређење већег степена аутномности задружног сектора у оквиру категорије привредних субјеката, чиме ће се створити законски основ за прописивање одговарајућих подстицаја и олакшица у посебним законима;
- 7) успостављање новог законског концепта задружне ревизије, ради предупређења и исправљања неправилности у пословању задруга, а на основу искустава из праксе;
- 8) реорганизација задружних савеза, са наглашенијом пословном функцијом, која се огледа пре свега у обезбеђивању бољих могућности за задруге-чланице задружних савеза у пласману њихових производа на тржиште;
- 9) законско препознавање и регулисање одређених посебних облика задруга (нпр. социјалне задруге), што ствара услове и правни оквир за њихов настанак и развој;
- 10) усклађивање домаћих прописа са правним актима Европске уније у области задруга и задругарства - Уредба Савета Европске уније (*Council regulation No. 1435/2003*) о Статуту о Европској задрузи (SCE) од 22. јула 2003. године и Директива Савета (*Council directive No. 2003/72ЕЗ*) која допуњује Статут о Европској задрузи у погледу учествовања запослених од 22. јула 2003. године, као и оцене изнете на Генералној скупштини Међународног задружног савеза, која је одржана октобра 2001. године у Сеулу - документ који је припремио Међународни задружни савез и Међународна организација рада (ИЛО), под називом „Смернице за задружно законодавство“;
- 11) усклађивање са модерним светским трендовима у области задруга и задругарства као једним од најзначајнијих привредних сектора, покретача раста и развоја, а што се ближе поткрепљује подацима из анекса ове анализе (Анекс 1).

III. ДРУГЕ МОГУЋНОСТИ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА

Анализом других могућности за решавање проблема установљено је да је, између свих алтернатива, најцелисходнији и најпоузданији начин за решавање напред наведених проблема - доношење закона који ће да уреди друштвене односе у области задруга и задругарства.

Наиме, у случају *status quo* опције (енгл. *base case* – непромењено стање) односно непредузимања мера државне интервенције, које могу бити нерегулаторне и регулаторне, није могуће решити описане проблеме. Проблеме ове области - само друштво и сам задружни сектор, без утицаја државе, нису у стању да реше, а решавање предметних проблема није могуће постићи ни у случају самосталног деловања тржишних механизма. У овом другом случају, чак постоји реална опасност од потпуног нестанка задруга из привредног – пословног живота.

Само мерама ванправне (нерегулаторне) економске природе, попут субвенција и других врста државне помоћи, расписивања конкурса за учешће у програмима и пројектима и др., или мерама друштвене (социјалне) природе, са нижим степеном државне интервенције, попут различитих врста акција у виду информационах, образовних и медијских кампања усмерених на подизање нивоа свести задругара и корисника производа и услуга задруга, те нивоа професионалности задругара, не би било могуће решити предметне проблеме, а свака од ових мера имала би ограничено и привремено дејство. Потребно је да мере ове врсте прате примену овог закона у пракси, али искључиво оне саме и изоловане нису у стању да реше предметне проблеме.

У оквиру мера правне (регулаторне) природе једино одговарајуће решење је било доношење закона, будући да конкретна материја која се уређује овим законом: форма и организација привредног субјекта, управљање истим, његово финансирање и имовина, са нагласком на враћање „подруштовљене“ имовине у задружну својину, казнене одредбе - по својој природи не представља предмет подзаконских аката, који се доносе на основу закона и ради спровођења закона, него законску материју. Употребом инструмената тзв. меког права и аутономног права (саморегулација), без снаге законског ауторитета, односно донетих од стране задружних савеза, такође, не би било могуће решити описане проблеме задружног сектора, имајући у виду напред наведена објашњења тих проблема, где се, између осталог, налази и потреба за реформом задружних савеза.

При томе, уколико би предметна материја била уређена путем закона о изменама и допунама постојећих закона или доношењем више посебних закона (доношење посебног закона о претварању имовине у друштвеној својини у имовину у задружној својини, измене и/или допуне одредаба важећих закона о управљању задругом, задружној ревизији и др. питањима, установљавање правног основа за финансијске задруге и социјалне задруге у секторским законима итд), становиште је да би то било нецелисходно и не би представљало ефикасно решавање проблема. У том случају, и даље би постојала два закона, односно више посебних закона, што би одржавало усложњавање и расипање законске материје, дуготрајне и скупе процедуре доношења и парцијалну примењеност, несистематичност и могући сукоб законских, односно правних норми. Такође, уколико би се мењао и допуњавао један од ова два закона, који би својим прелазним одредбама ставио ван снаге други закон који уређује задруге, преузимајући (и модификујући) његове одредбе које треба да буду задржане у правном систему, поставља се питање који од ова два закона треба да буде мењан и допуњаван и да преузме одредбе другог закона и у ком делу и у којој мери? Према томе, из наведеног следи да би законско уређење области задруга и задругарства на описани начин било тешко разумљиво и отежано за спровођење. Претходним би се, дакле, одржавало и повећавало административно оптерећење задруга и задругара у виду трошкова које би правни субјекти имали у циљу упознавања са законским

уређењем наведених области, као и због понашања које није у складу са одредбама закона. Све наведено би проузроковало неекономичност, неделотворност и, последично, правну несигурност. Осим тога, могуће је и законско уређење друштвених односа у области задруга и задругарства у оквиру Закона о привредним друштвима; међутим, становиште је да ова област може да има правни основ, односно правну везу са системском закону који уређује привредне субјекте, али због свих специфичности ове врсте привредних субјеката, њихово уређење захтева посебан закон, који ће задружном сектору омогућити посебан третман у оквиру ширег привредног сектора. Становиште предлагача овог нацрта закона је да је сва питања и проблеме са којима се задружни сектор у Републици Србији суочава потребно уредити јединственим законом са реформским решењима.

IV. ЗАШТО ЈЕ ДОНОШЕЊЕ ЗАКОНА НАЈБОЉЕ ЗА РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА?

Поступак по коме се доноси закон, његова правна снага и друштвени ауторитет дају гаранције да ће проблеми који су исходovali доношење овог закона - бити решени. Након анализе постојећег стања ствари, регулатор је утврдио да је, у постојећим условима, најцелисходнији и оптимални начин за спровођење одређених мера и реформи уобличавање тих интенција у форми тзв. тврдог права, и то јединственог закона, чиме се ствара већи степен поузданости и вероватноће да ће те мере и реформе бити спроведене.

Првобитна иницијатива и импулс за доношење овог закона, тј. захтев за државном регулаторном интервенцијом у овој области потекао је од самог задружног сектора – „одоздо – навише“ приступ (енгл. *“bottom – up“*), као резултат нагомиланих проблема који угрожавају опстанак и развој задруга.

У поступку израде овог закона и његовим решењима остварено је начело аутономије воље уз поштовање императивних прописа. Истовремено, постигнута је равнотежа између самосталног уређења и државне интервенције. Утврђено је да би целокупно уређење предметне области било нецелисходно и несврхисходно, јер би довело до пререгулисаности материје и претило да проузрокује тзв. однарођеност закона у односу на његове адресате, у првом реду задружни сектор. Стога је домашај овог закона утврђен тако да су законски уређени основни делови предметне материје, а остали делови ће бити самостално уређени од стране задруга и задружних савеза (енгл. *self-regulation*), пре свега представљених у форми задружних правила, а уз одређени степен државне интервенције у виду оквира, опсега и домета тих правила. Наведено је сагласно правном институту поверавање послова државне управе из члана 4. Закона о државној управи („Службени гласник Републике Србије“, бр. 79/05, 101/07 и 95/10) и поверавању јавних овлашћења и јавне службе из члана 137. Устава Републике Србије. Овим се постиже целисходна комбинација диспозитивних и императивних норми. У смислу наведеног, на Општи задружни савез Србије пренета су јавна овлашћења од стране државе. Активну улогу у припреми овог нацрта закона имао је задружни сектор представљен кроз стручни кадар задружних савеза у различитим областима (пољопривредно, стамбено, омладинско задругарство), чиме је остварен регулаторни принцип тзв. меморандума о разумевању са заинтересованим странама (енгл. *memoranda of understanding with stakeholders*).

При оваквом стању ствари, додатни подстицај решавању проблема и остваривању циљева, који су наведени у главама I и II ове анализе, пружила би ефикасна примена и других инструмената аутономног и „меког“ задружног права: смернице, етички кодекс задругара, као и посебне узансе и добри пословни обичаји, правила „примени и објасни“, добровољни стандарди и друга аутономна правила понашања. Такође, од великог значаја је примена медијације и других начина алтернативног начина решавања спорова, прописанох овим нацртом закона, чиме би се одлучивало о повредама права, добрих пословних обичаја и пословног морала од стране задруга и задругара. Дакле, наведеним се обезбеђује заштита, поред права, и у сфери морала–јавног поретка и добрих пословних обичаја, као значајних сфера друштвене регулације за ову област. Потребно је додати и да саморегулација пружа добар увид у праћење примене прописа, посебно нових правних решења.

Интенција законописца приликом стварања овог закона огледала се у тежњи да се реално сагледа стање друштвених односа у области задруга и задругарства, пронађу најбоље идеје и предлози за решавање постојећих проблема, измене и преобразе постојећи односи и створе нови, систематизују и дефинишу несистематизовани и недефинисани појмови из домаће и компаративне праксе, са законским порукама, решењима и заповестима која су разумљива, јасна, правична, ефикасна, економична, реформска, животна, стабилна, дуготрајна и подесна за извршавање за задружни сектор и надлежне носиоце јавних овлашћења.

V. НА КОГА И КАКО ЋЕ НАЈВЕРОВАТНИЈЕ УТИЦАТИ РЕШЕЊА У ЗАКОНУ?

Предложена решења ће утицати на следеће субјекте:

- задруге и задружни савези (привредни субјекти) – задружни сектор;
- задругари – чланови задруга;
- корисници производа и услуга задруга (физичка и правна лица);
- јавни сектор - носиоци јавних овлашћења: Влада Републике Србије, министарства надлежна за послове економије и регионалног развоја, пољопривреде и трговине, друга надлежна министарства, Регистар привредних субјеката;
- Општи задружни савез Србије и Општи задружни савез Југославије;
- задружни ревизори;
- Фонд за развој задруга.

У наставку ове анализе, даје се динамички преглед задруга и задружних савеза у неколико последњих година (ретроспективни и актуелни преглед задружног сектора).

Наиме, у циљу разумевања стања у задружном сектору и утврђивања утицаја предложених законских решења на исти, потребно је сагледати статистичке податке и показатеље који се односе на задруге и задругарство у референтном периоду.² С обзиром на постојање различитих евиденција и регистара, које воде различити органи

² Расположиви подаци за последње три године (2007, 2008. и 2009. година).

и организације, као и различитих критеријума разврставања, статистички показатељи о задружном сектору у референтном периоду, последично, нису у потпуности усаглашени. Оваква ситуација је после 2009. године у великој мери превазиђена захваљујући изменама прописа којима је установљено да привредни субјекти предају финансијске извештаје само једној јавној институцији - Агенцији за привредне регистре, уместо на адресе три јавне институције – Агенција за привредне регистре, Народна банка Србије и Министарство финансија-Пореска управа. Тиме је успостављен тзв. једношалтерски систем (енгл. *one-stop-shop*) у правном систему Републике Србије, што омогућава централизовану, јединственију и поузданију статистику.

Према подацима **Републичког завода за статистику** из 2008. године, у Републици Србији (без АП Косово и Метохија) у 2006. години постојало је укупно 76.234 предузећа, а у 2007. години укупно 84.109 предузећа, док је задруга и задружних савеза у 2006. години било укупно 2.393, односно 3,1%, а у 2007. години укупно 2.352 односно 2,8%.

У 2008. години било је укупно 337.066 привредних субјеката (РЗС),³ односно 334.558 привредних субјеката (АПР).⁴ На дан 30. септембар 2008. године у Републици Србији постојало укупно 6.097 задруга (РЗС). Упоредивањем укупног броја привредних субјеката (привредна друштва, предузетници, предузећа и задруге) и укупног броја задруга на дан 30. септембар 2008. године, задруге чине 1,80% привредних субјеката. Такође, интересантан је и однос броја правних лица, с једне, и задруга, с друге стране, у Републици Србији, који се даје у табели у наставку.

Табела 1.
Правна лица и задруге у Републици Србији

Правна лица	Република Србија	Централна Србија	Војводина
31.12.2007.	146.404	107.220	39.184
30.9.2008.	155.232	113.715	41.517
Задруге	Република Србија	Централна Србија	Војводина
31.12.2007.	6.012	3.912	2.100
30.9.2008.	6.097	3.982	2.115

Извор: Саопштење Републичког завода за статистику бр. 293 из 2008. г.

Према подацима **Пољопривредног факултета Универзитета у Београду** из децембра 2007. године, удео задруга у привреди Републике Србије био је следећи: 2.446 свих врста задруга или 3,2% од укупно 75.878 предузећа и задруга, 13.573 запослених или 1,2% од укупно 1.131.343 радника у привреди, 37,5 милијарди динара или 0,98% од 3.834,4 милијарди динара укупног прихода привреде и 29,9 милијарди

³ Извор: Саопштење Републичког завода за статистику бр. 294 о привредним субјектима у Републици Србији са стањем на дан 30. септембар 2008. године од 21. октобра 2008. године.

⁴ Извор: Регистар привредних субјеката Агенције за привредне регистре.

динара или 0,86% од укупно 3.462,1 милијарди динара вредности сталне имовине привреде Републике Србије.

Следом наведеног, потребно је сагледати и разврставање задруга по критеријумима облика својине, сектора делатности и порекла капитала.

Наиме, према наведеном саопштењу РЗС, узимајући као критеријум **облик својине**, у Републици Србији од 6.097 задруга – ниједна није у друштвеној својини, 25 је у приватној својини, 6.067 је у задружној својини, ниједна у мешовитој својини и 5 у државној својини, од тога од 3.982 задруге у Централној Србији - ниједна није у друштвеној својини, 16 је у приватној својини, 3.961 је у задружној својини, ниједна у мешовитој својини и 5 у државној својини, а у АП Војводина од 2.115 задруга - ниједна није у друштвеној својини, 9 је у приватној својини, 2.106 је у задружној својини, ниједна у мешовитој својини и ниједна у државној својини.

Узимајући као критеријум разврставања **сектор делатности** по ранијем Закону о класификацији делатности и регистру јединица разврставања („Службени лист СРЈ“, бр. 31/96, 34/96, 12/98, 59/98 и 74/99), који је важио у време објављивања овог саопштења, на основу тог саопштења утврђује се да од укупно 6.097 задруга у Републици Србији, као претежну делатност: 2.243 имало пољопривреду, лов и шумарство; 13 рибарство; 3 вађење руда и камена; 189 прерађивачку индустрију; 3 производњу и снабдевање електричном енергијом, гасом и водом; 262 грађевинарство; 249 трговину на велико и мало и оправку моторних возила; 7 хотеле и ресторане; 43 саобраћај, складиштење и везе; 1 финансијско посредовање; 821 активности у вези с некретнинама, изнајмљивање и пословне активности; 11 образовање; 5 здравствени и социјални рад и 88 остале комуналне, друштвене и личне услужне делатности.

Према овом саопштењу РЗС, када се као критеријум узме **порекло капитала**, у Републици Србији од 6.097 задруга порекло капитала код - 6.060 домаће, 2 страно, 34 мешовито и код 1 без ознаке, од чега је у Централној Србији од 3.982 задруге порекло капитала код – 3.959 домаће, 2 страно, 20 мешовито и 1 без ознаке, а у АП Војводина је од 2.115 задруга порекло капитала код – 2.101 домаће, ниједне страно, 14 мешовито и ниједне без ознаке.

У новембру 2008. године, у Републици Србији су у **Агенцији за привредне регистре (АПР)** су регистроване 2.803 активне задруге, што процентуално чини 2,69% активних привредних субјеката, од чега је задруга - 2.797, а задружних савеза 6.⁵ У 2006. години, АПР-у је 2.109 задруга предало финансијски извештај, а у 2007. години – 2.091 задруга. Што се тиче оснивачког капитала, 645 задруга нема оснивачки капитал, 94 има уплаћени неновчани капитал у укупној вредности од 1.800.642.760,00 РСД, 1 уплаћени неновчани капитал у укупној вредности од 7.500,00 ДЕМ, 13 уплаћени неновчани капитал у укупној вредности од 2.320.791,38 ЕУР, 2 уплаћени неновчани капитал у укупној вредности од 441.139,63 УСД, 1.780 уплаћени новчани капитал у укупној вредности од 37.718.386.357,08 РСД, 2 уплаћени новчани капитал у укупној вредности од 1.100,00 ДЕМ, 259 уплаћени новчани капитал у укупној вредности од

⁵ Извор: Агенција за привредне регистре (АПР).

3.194.271,88 ЕУР и 15 уплаћени новчани капитал у укупној вредности од 10.845.077,30 УСД. У Републици Србији, према овим подацима АПР-а, било је 53.906 задругара.

На основу података **Народне банке Србије** (НБС)⁶ у 2007. години је пословало 2.363 задруге, односно 2,8% и у њима је запослено 10.835 радника, што у односу на претходну годину представља смањење за 983 радника или 8,3%.

Највећи број задруга је пословало у сектору А - пољопривреда, лов, шумарство и водопривреда (1.407 или 59,5%), сектору Ј - активности у вези са нектетнинама (478 или 20,2%), а по величини 97,8% чине мале задруге. У Јужно-бачком округу пословало је 299 задруга (12,7%), а на територији Града Београда 258 задруга (10,9%). Највише радника запослено је у задругама које послују у сектору А - пољопривреда, лов, шумарство и водопривреда 73,9% (8.009), малим задругама 71% (7.695) и задругама Јужно - бачког округа 11,8% (1.278).

Према оствареним резултатима пословања, задруге су оствариле негативан нето финансијски резултат у износу од 621 милион динара.

Табела 2. Резултати пословања задруга (2007)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2007/2006)	Процент учешћа у привредним друштвима Републике Србије (%)
Укупни приходи	51.107	116,7	0,9
Укупни расходи	51.574	114,0	0,9
Нето добитак	1.220	121,5	0,4
Нето губитак	1.841	71,4	0,7
Негативан нето финансијски резултат	621	39,5	-

Средства задруга, са стањем на дан 31. децембра 2007. године износе 59.352 милиона динара.

Табела 3. Средства задруга (2007)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2007/2006)	Процент учешћа у привредним друштвима Републике Србије (%)
Стална имовина	26.13	103,9	0,6
Обртна имовина	26.50	121,0	1,1
Губитак изнад висине капитала	3.89	118,7	1,2
Укупна средства	59.52	112,5	0,8

⁶ Саопштење о оствареним резултатима пословања привредних друштава и задруга у Републици Србији (подаци из финансијских извештаја за 2007. годину), Народна банка Србије - Дирекција за регистре и принудну наплату – Одељење за регистре.

У укупним изворима средстава, учешће капитала је 34,5%, а учешће краткорочних обавеза 57,2%.

Табела 4. Извори средстава задруга (2007)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2007/2006)	Процент учешћа у привредним друштвима Републике Србије (%)
Капитал	20.452	100,0	0,5
Дугорочна резервисања	441	115,1	1,0
Дугорочне обавезе	4.440	94,9	0,4
Краткорочне обавезе	33.971	124,8	1,3
Одложене пореске обавезе	48	91,0	0,1
Укупни извори средстава	59.352	112,5	0,8

Кумулирани губици износе 9.132 милиона динара (губици до висине капитала 5.943 милиона динара, губици изнад висине капитала 3.189 милиона динара), а стопа изгубљеног капитала је 38,7%.

На основу података Народне банке Србије⁷ у 2008. години пословало је 2.226 задруга или 2,5% од укупног броја привредних друштава и у њима је било запослено 9.709 радника, што у односу на претходну годину представља смањење за 11,1%. Највећи број или 1.323 задруге су пословале у сектору А - пољопривреда, лов, шумарство и водопривреда, у којем је истовремено било запослено и највише радника 74,5%, мале задруге чине 97,5% свих задруга а у њима је било запослено 70,2% радника. Према оствареним резултатима пословања, задруге су оствариле негативан нето финансијски резултат у износу од 1.735 милиона динара.

Табела 5. Резултати пословања задруга (2008)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2008/2007)	Процент учешћа у привредним друштвима Републике Србије (%)
Укупни приходи	59.878	116,4	0,9
Укупни расходи	61.569	118,4	0,9
Нето добитак	1.285	104,6	0,4
Нето губитак	3.020	163,0	0,9
Негативан нето финансијски резултат	1.735	277,9	4,7

⁷ Саопштење о оствареним резултатима пословања привредних друштава и задруга у Републици Србији (упоредни подаци из финансијских извештаја за 2007. и 2008. годину), Народна банка Србије - Дирекција за регистре и принудну наплату – Одељење за регистре.

Укупна средства задруга, са стањем на дан 31. децембра 2008. године износе 62.559 милиона динара. Обавезе чине 66,6% укупних извора средстава задруга.

Табела 6. Средства задруга (2008)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2008/2007)	Процент учешћа у привредним друштвима Републике Србије (%)
Стална имовина	23.912	84,9	0,5
Обртна имовина ⁸	33.716	113,5	1,0
Залихе	11.487	98,7	1,1
Потраживања	16.773	123,9	1,1
Губитак изнад висине капитала	4.931	154,4	1,4
Укупна средства	82.669	102,4	0,7

Табела 7. Извори средстава задруга (2008)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2008/2007)	Процент учешћа у привредним друштвима Републике Србије (%)
Капитал	20.869	98,5	0,5
Дугорочна резервисања	381	85,9	0,8
Дугорочне обавезе	5.064	105,9	0,3
Краткорочне обавезе ⁹	36.245	104,6	1,1
Краткорочне финансијске обавезе	5.329	132,7	0,5
Обавезе из пословања	26.588	100,6	1,5
Укупни извори средстава	62.559	102,4	0,7

Према наведеном саопштењу НБС-а, кумулирани губици износе 11.050 милиона динара од чега се на губитке до висине капитала односи 55,4%, а стопа изгубљеног капитала је 40,9%.

У 2009. години у Републици Србији пословало је 2,129 задруга¹⁰, што представља 2,4% од укупног броја привредних друштава и у њима је био запослен 8.531 радник, што у односу на претходну годину представља смањење за 13,7%. Највећи број задруга - 1.287 или 60,5% је пословало у сектору А - пољопривреда, лов, шумарство и водопривреда, у којем је истовремено било запослено и највише радника

⁸ У обртну имовину укључена су одложена пореска средства.

⁹ У краткорочне обавезе укључене су одложене пореске обавезе.

¹⁰ Саопштење Агенције за привредне регистре - Регистар финансијских извештаја и података о бонитету правних лица и предузетника о резултатима пословања привреде у Републици Србији оствареним у 2009. години - упоредни подаци из финансијских извештаја за 2008. и 2009. годину – од јула 2010. године (последње расположиво саопштење).

6.309 или 74,0%. Са аспекта величине задруге су мале и чине 97,7% свих задруга. Истовремено, у њима је било запослено 5.842 радника или 68,5% укупног броја радника у свим задругама. Према оствареним резултатима пословања, задруге су у 2009. години исказале негативан нето финансијски резултат у износу од 901 милион динара који је упола мањи од резултата исказаног у 2008. години.

Табела 8. Резултати пословања задруга (2009)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2009/2008)	% учешћа у привредним друштвима Републике Србије
Укупни приходи	52.776	87,4	0,8
Укупни расходи	53.658	86,5	0,9
Нето добитак	934	71,9	0,3
Нето губитак	1.835	60,4	0,5
Негативан нето финансијски резултат	901	51,8	0,9

Укупна средства задруга, са стањем на дан 31. децембра 2009. године, износе 57,832 милиона динара и мања су у односу на претходну годину за 8.4%.

Табела 9. Средства задруга (2009)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2009/2008)	% учешћа у привредним друштвима Републике Србије
Стална имовина	23.015	95,2	0,4
Обртна имовина ¹¹	32.013	94,2	0,9
- Залихе	9.632	83,3	0,9
- Потраживања	17.333	102,2	1,1
Губитак изнад висине капитала	2.803	56,2	0,6
Укупна средства	57.831	91,6	0,6

У структури извора средстава обавезе чине две трећине, односно 66.7% укупних извора средстава задруга.

¹¹ У обртну имовину укључена су одложена пореска средства.

Табела 10. Извори средстава задруга (2009)

Опис	Износ (у милионима динара)	Индекс (2009/2008)	% учешћа у привредним друштвима Републике Србије
Капитал	19.274	91,1	0,5
Дугорочна резервисања	325	85,4	0,4
Дугорочне обавезе	4.486	88,3	0,3
Краткорочне обавезе ¹²	33.746	92,4	0,9
- Краткорочне финансијске обавезе	6.389	118	0,5
- Обавезе из пословања	22.904	85,7	1,2
Укупни извори средстава	57.831	91,6	0,6

Кумулирани губици задруга, са стањем на дан 31. децембра 2009. године, смањени су у односу на стање претходне године за четвртину и износе 8,444 милиона динара. Губитак до висине капитала износи 5,640 милиона динара или 66.8% кумулираних губитака. Као последица кумулираних губитака смањен је сопствени капитал, па стопа изгубљеног капитала износи 33.9% (у претходној години 41.0%).

На основу достављених података **Задружног савеза Србије из новембра 2008. године**, који се односе на територију Републике Србије, утврђује се следеће:

1. Број земљорадничких задруга у 2006. и 2007. години

1.1 Према подацима Републичког завода за статистику укупан број задруга које послују у области пољопривреде и рибарства и њихово учешће у укупном броју привредних субјеката износио је:

Табела 11.

Ред. број	ГОДИНА	БРОЈ ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА		УЧЕШЋЕ у % (4:3)
		УКУПНО	Земљорадничке задруге из области пољопривреде и рибарства	
1.	2006.	152.918	2.108	1,38
2.	2007.	166.585	1.756	1,05

1.2 Према подацима Републичког завода за статистику укупан број задруга које послују у области пољопривреде и рибарства и њихово учешће у укупном броју привредних субјеката из области пољопривреде и рибарства износи је:

Табела 12.

Ред. број	ГОДИНА	БРОЈ ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА		УЧЕШЋЕ у % (4:3)
		УКУПНО ПОЉОПРИВРЕДА И РИБАРСТВО	Земљорадничке задруге из области пољопривреде и рибарства	
1.	2006.	4.161	2.108	50,66
2.	2007.	3.044	1.756	57,69

¹² У краткорочним обавезама укључене су одложене пореске обавезе.

2. Број задружних савеза

У Републици Србији у 2006.и 2007.години има укупно 15 задружних савеза у области пољопривреде и рибарства, од чега:

2.1 Задружни савез Србије,

2.2 Покрајински задружни савези - 2 и

2.3 Окружни задружни савези – 12.

3. Укупан број задругара

У 2007.години укупан број задругара у земљорљдничким задругама у области пољопривреде и рибарства износио је 107.116. Поред задругара задруге у области пољопривреде и рибарства опслужују преко 200.000 коопераната,који немају статус задругара.

4. Укупан износ оснивачког капитала задруга

Укупан оснивачки капитал задруга у области пољопривреде и рибарства износи 101.760.200 динара.

5. Број задруга које су поднеле годишњи финансијски извештај

Према подацима Агенције за привредне регистре и Народне банке Србије у 2006. и 2007.години,укупан број земљорљдничких задруга из области пољопривреде и рибарства које су поднеле финансијске извештаје износио је:

Табела 13.

Ред. број	ГОДИНА	БРОЈ ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА			УЧЕШЋЕ у % (4:2)	УЧЕШЋЕ у % (4:3)
		УКУПНО	УКУПНО Пољопривреда и рибарство	Земљорадничке задруге из области пољопривреде и рибарства		
1.	2006.	81.168	3.574	1.143	1,41	31,98
2.	2007.	88.483	3.791	1.285	1,45	33,90

6. Нето добитак и нето губитак

Према подацима из финансијских извештаја за 2006. и 2007.годину, земљорадничких задруга и привредних субјеката из области пољопривреде и рибарства које су поднеле финансијске извештаје,нето добитак и нето губитак износили су:

Табела 14.

Ред. број	ГОДИНА	УКУПНО Пољопривреда и рибарство			Земљорадничке задруге из области пољопривреде и рибарства		
		НЕТО ДОБИТАК У 000 ДИН.	НЕТО ГУБИТАК У 000 ДИН	ОДНОС У % (2:3)	НЕТО ДОБИТАК У 000 ДИН	НЕТО ГУБИТАК У 000 ДИН	ОДНОС У % (5:6)
1.	2006.	10.010.950	12.200.822	82,05	687.779	1.402.570	49,04
2.	2007.	13.192.427	8.892.310	148,36	940.585	1.536.998	61,20

7. Капацитети

Према интерним подацима Републичког завода за статистику земљорадничке задруге из области пољопривреде и рибарства користе 85.315 ха пољопривредних и шумских површина, од чега:

- 61.101 ха ораница и башти,
- 1.067 ха воћњака,
- 285 ха винограда,
- 645 ха ливада,
- 9.225 ха пашњака,
- 8.970 ха шума,
- 3.300 ха неплодног иемљишта, и
- 722 ха трстика и бара.

8. Враћена имовина задругама

У принципу није било добровољног враћања задружне имовине, већ су се захтеви за повраћај задружне имовине решавани на суду. Евидентирано је да се у судском спору за повраћај задружне имовине налази 186 захтева по којима се потражује 38.900 хектара ораница, преко 800 хектара рибњака, 66.397m² складишног простора, стаја, радионица и др., и преко 4.000 m² пословног и стамбеног простора. У време припреме овог нацрта закона и ове анализе, био је окончан поступак и у току је био извршни поступак за 5 земљорадничких задруга којима је враћено 1.453 ха земљишта и преко 3.000 m² објеката. Иако је задружна имовина Уставна категорија, њено уписивање у јавне књиге о непокретностима се врло споро реализује.

Следствено претходно изнетом, Задружни савез Србије наводи да земљорадничко задругарство не треба посматрати само са становишта расположивих сопствених капацитета: земљишта, објеката и друге непокретне и покретне имовине, него га треба посматрати са становишта производње, пласмана и финансијских токова на поседима задругара и коопераната - индивидуалних пољопривредних произвођача. Пресудан значај земљорадничких задруга је да организују и остваре крупну, континуирану производњу квалитетних производа са сертификатом, а на поседима преко 700.000 газдинстава, чија је просечна величина око 3,5 ха. Ова производња може једино да се оствари преко организованих земљорадничких задруга у којима сваки задругар учествује непосредно и који заједничким пословањем на задружним принципима остварују, унапређују и штите своје економске, социјалне, културне и друге интересе, у складу са законом и правилима задруге.

9. Број радника

9.1 Број радника у земљорадничким задругама

Према подацима из финансијских извештаја за 2006. и 2007. годину, земљорадничких задруга и привредних субјеката из области пољопривреде и рибарства које су поднеле финансијске извештаје, укупан број радника, износио је:

Табела 15.

РБ	ГОДИНА	БРОЈ РАДНИКА			УЧЕШЋЕ у % (4:2)	УЧЕШЋЕ у % (4:3)
		УКУПНО	УКУПНО Пољопривред а и рибарство	Земљорадничке задруге из области пољопривреде и рибарства		
1.	2006.	1.097.371	59.850	8.759	0,80	14,63
2.	2007.	1.108.576	57.082	8.379	0,75	14,68

9.2 Број радника у задружним савезима

У задружним савезима из области пољопривреде и рибарства запослено је укупно 36 радника, од којих је 21 радник са VII степеном, 1 радник са VI степеном и 14 радника са IV степеном сручне спреме.

На основу достављених података **Задружног савеза Војводине (ЗСВ)** из децембра 2008. године, који је као изворе података користио задружни регистар и задружну статистику Задружног савеза Војводине из Новог Сада, и податаке регистроване у Агенцији за привредне регистре и Народној банци Србије, при чему је већина података из Задружног савеза Војводине прикупљена у директном контакту са задругама – чланицама и то кроз задружну ревизију и кроз упитнике који се повремено достављају задругама, утврђује се стање у погледу задруга у АП Војводина на следећи начин:

1. Подаци о броју регистрованих задруга и задружних савеза у А.П. Војводини:

1.1. Подаци о задружним савезима у А.П. Војводини

У складу са чланом 69. Закона о задругама, на територији Војводине регистровани су следећи савези:

- Задружни савез Војводине, Нови Сад (покрајински савез)
- Окружни задружни савез Срема, Сремска Митровица (окружни савез)
- Задружни савез Јужнобанатског округа, Панчево (окружни савез).

Задружни савез Војводине по територијалном принципу има у чланству задруге које имају седиште у АП Војводина, а по врстама задруга, чланице ЗСВ су земљорадничке задруге и задруге које немају свој специјализовани савез (занатске, услужне и сл.). Задружни савез Војводине следи традицију Савеза српских земљорадничких задруга са седиштем чије седиште је 1928. године пресељено из Загреба у Нови Сад, а после Другог светског рата поново је основан 1946. године, па је престао са радом 1962. године, да би његов рад био обновљен 1975. године. Задружни савез Војводине реорганизован је 1991. године, са тадашњих 75 оснивача – задруга, а 1997. године је ускладио своју организацију и пословање са Законом о задругама. У тренутку писања ове анализе, Задружни савез Војводине активно послује и обавља све функције установљене Законом о задругама и Правилима Савеза, укључујући и задружну ревизију.

Окружни задружни савез Срема има у чланству земљорадничке задруге са подручја Срема. Савез је основан 1991. године са 11 задруга – оснивача, а сада има око 30 чланица, које су искључиво земљорадничке задруге. Овај Савез послује у пракси, иако не обавља све функције у надлежности окружног Савеза.

Задружни савез Јужнобанатског округа има у чланству земљорадничке задруге са подручја Јужног Баната. Савез је основан 1998. године, са 24 задруге – оснивача. Овај Савез је регистрован као активно правно лице, али не послује у пракси.

Осим наведених Савеза задруга, на подручју Војводине су регистровани:

- Савез сточарских и земљорадничких задруга „Федерација сточара Баната“,
- Задружни савез сточарских и земљорадничких задруга „Банмлек“ Кикинда,
- Задружни савез повртарских и земљорадничких задруга „Повртарска Унија“ Бегеч,
- Задружни савез земљорадничких и повртарских задруга „Агрологик“ Хоргош;

Наведена 4 савеза су основана у периоду 2005. и 2006. године, међутим немају репрезентативност у представљању задруга, јер сваки од њих има само по 2 – 4 оснивача. Ниједан од наведена 4 савеза не послује у пракси и не обавља делатност савеза.

1.2. Подаци о задругама – чланицама Задружног савеза Војводине на подручју А.П. Војводине

Задружни савез Војводине има од 1998. године установљен задружни регистар, у који је од 1998. до краја 2008. године било уписано 687 земљорадничких задруга и 60 осталих врста задруга. Од наведеног броја задруга, у регистар АПР-а је извршило превођење или је након оснивања уписано укупно 526 земљорадничких задруга и 32 остале задруге. Од уписаних задруга у задружном регистру, 100 задруга није извршило превођење у АПР, 50 задруга је брисано због стечаја и ликвидације, 10 је у стечајном поступку, а једној је поништена регистрација и враћен ранији облик организовања.

Према подацима ЗСВ, од 526 задруга које се у АПР воде као активна правна лица, у реалности активно послује, односно обавља делатност за коју су основане, укупно 497 земљорадничких задруга и 25 осталих задруга. Дакле, од регистрованих задруга у АПР активно послује и има статус активног правног лица, укупно 522 задруге, које су чланице Задружног савеза Војводине.

При томе, све чланице Окружног задружног савеза Срема и Задружног савеза Јужнобанатског округа су истовремено и чланице Задружног савеза Војводине, те су сви подаци о задругама обједињени, док стамбене задруге и омладинске задруге имају своје специјализоване савезе на подручју Републике Србије, те ове врсте задруга нису у чланству Задружног савеза Војводине и наведених окружних савеза. Међутим, највећи део задруга у Војводини су земљорадничке задруге, као репрезентативан облик задругарства.

На дан 12.4.2011. године у задружни регистар Задружног савеза Војводине биле су уписане 392 земљорадничке задруге и 22 остале задруге. Иначе, чланице Задружног савеза Војводине су земљорадничке задруге (опште и специјализоване) и остале задруге које немају своје специјализоване савезе, и то: занатске, превозничке, грађевинске, производно – услужне, књижарске, потрошачке и друге задруге.

Земљорадничке задруге у Војводини, према подацима Задружног савеза Војводине, имају у просеку 36 задругара. Процењени просечан број коопераната у земљорадничким задругама је веома висок, око 220, али овај број значајно варира по задругама у зависности од више фактора (величине насеља, броја задруга у насељеном месту, услуга које задруга пружа кооперантима, ефикасности рада задруге и сл.). На основу некомплетних података из завршних рачуна задруга, процењује се да земљорадничке задруге имају у просеку око 9 запослених радника, при чему задруге са континуитетом задружне активности (тзв. старе задруге) имају већи број запослених

од просека, а тзв. нове задруге често имају минималан број запослених (5 радника). У многим новим задруга нема ни једног запосленог радника, при чему ни директор није у сталном радном односу у задрузи, већ функцију обавља хонорарно или волонтерски.

1.3. Укупан број регистрованих задруга у АП Војводина према подацима из АПР

Према подацима Агенције за привредне регистре за 2007. годину, на територији АП Војводина било је укупно регистровано 1.061 задруга по следећим врстама:

- земљорадничке задруге – 761;
- занатске задруге (и слично) – 57;
- стамбене задруге – 75;
- омладинске и студентске задруге (и слично) – 168.

Међутим, како је и наведено напред, велики број земљорадничких задруга (а претпоставка је и осталих врста задруга) након оснивања није започео да обавља делатност, иако се воде као активна правна лица.

2. Укупан број задругара у АП Војводина

497 активних земљорадничких задруга, које су чланице Задружног савеза Војводине, имају укупно 20.157 задругара, односно просечно 41 задругара по једној задрузи. Међутим, поред задругара, код земљорадничких задруга је карактеристично да имају већи број коопераната од задругара. Кооперанти су лица која остварују производне и прометне односе са задругом под истим условима као и задругари, али нису чланови задруге и не управљају задругом, односно не могу бити чланови органа управљања. Број коопераната је променљив, али по последњим подацима којима располаже Задружни савез Војводине у 497 земљорадничких задруга има укупно 90.850 коопераната, односно у просеку 183 кооперанта по задрузи.

Приликом анализе броја задругара и коопераната, битно је имати у виду да по појединачним задругама постоје значајна одступања од просечног броја задругара и коопераната. Наиме, задруге са дугом традицијом (које су основане 50-тих и 60-тих година) имају значајно већи број задругара и коопераната од просека, а задруге које су основане од 1996. године до данас (од доношења важећег Закона о задругама) имају најчешће око 10 – 20 оснивача и мањи број коопераната од просека (иако постоје и другачији случајеви, нпр. мали број оснивача и велики број коопераната).

25 активних задруга осталих врста, које су чланице Задружног савеза Војводине, имају укупно 841 задругара, односно просечно 34 задругара по једној задрузи. Ове задруге немају кооперанте.

3. Укупан износ оснивачког капитала задруга

Задружни савез Војводине не поседује податке о укупној висини оснивачког капитала задруга за АП Војводину. С обзиром да није прописан минимални удео задругара у важећем Закону о задругама, већина задруга је основана са изразито ниским оснивачким уделима. Често су оснивачки удели једнаки противредности од 100 кг пшенице, али има и задруга у којима су кроз расподелу добити, односно приписивањем дела добити, повећани улози задругара на релативно значајније износе. У задругама које су постојале пре 1993. године, задружни удели су обезвређени услед тадашње хиперинфлације.

4. Број задруга које су АПР и НБС поднеле годишњи финансијски извештај

За 2007. годину на нивоу АП Војводина, укупно 719 земљорадничких задруга је поднело годишњи финансијски извештај НБС, од чега је 130 задруга поднело празне финансијске извештаје. На нивоу Републике Србије за 2007. годину, 1774 земљорадничке задруге су поднеле годишње финансијске извештаје, од чега је 400 задруга поднело празне финансијске извештаје.

5. Укупна добит / губитак земљорадничких задруга

Подаци о укупним добицима и губицима су преузети из евиденције Задружног савеза Војводине и односе се на земљорадничке задруге – чланице Задружног савеза Војводине.

Према финансијским извештајима које су поднеле задруге у 2006. је исказан укупан добитак у износу од 569.746.000 динара а укупан губитак у износу од 755.402.000 динара са односом добитак/губитак 0,75.

Према финансијским извештајима за 2007. годину, укупан добитак земљорадничких задруга је износио 621.493.000 динара, а укупан губитак 348.591.000 динара са односом добитак/губитак 1,78.

6. Збирна величина и број непокретности (земљиште и објекти) у задружној и друштвеној својини

Извор података о непокретностима земљорадничких задруга је евиденција из Задружног савеза Војводине и односи се на земљорадничке задруге – чланице Задружног савеза Војводине.

Земљорадничке задруге располажу следећим површинама пољопривредног земљишта, према облицима својине:

- 9.232 ха – пољопривредно земљиште у задружној својини;
- 43.075 ха - пољопривредно земљиште у друштвеној својини;
- 19.492 ха – пољопривредно земљиште у државној својини.

Осим наведеног, задруге од других физичких и правних лица узимају у закуп укупно 8.625 ха пољопривредног земљишта. Кроз престанак задруга након стечајних поступака или путем продаје земљишта, из задружног сектора је отуђено 3.800 ха пољопривредног земљишта у претходној деценији.

Битно је нагласити да је пољопривредно земљиште које је евидентирано као друштвена својина чији је корисник задруга, земљиште за које је у поступку разграничења друштвеног и државног земљишта доказано да је купљено, односно стечено теретно – правним послом од стране задруга. Ово земљиште представља задружну својину, али због неусклађености законских прописа и недостатака одредби о промени друштвене у задружну својину у Закону о задругама, овај део имовине је евидентиран као друштвена, а не задружна својина. Део пољопривредног земљишта које је евидентирано као задружна својина је стечено на исти начин као и земљиште које је евидентирано у јавним евиденцијама као друштвена својина, међутим ово земљиште је у катастрима и земљишним књигама уписано као задружна својина. Из наведеног се уочава да постоји неуједначена пракса по истом питању у вези уписа облика својине у јавним евиденцијама.

Пољопривредно земљиште у државној својини које задруге користе, узима се у закуп у складу са поступцима прописаним Законом о пољопривредном земљишту, односно ово земљиште се не налази у трајном коришћењу код задруга. Површине

земљишта у државној својини су у ранијем периоду биле веће, до периода издавања у закуп тог земљишта.

Од грађевинских објеката, земљорадничке задруге имају у власништву:

- 45 силоса капацитета 131.520 тона,
- 17 сушара 1170 т/х,
- 111 колских вага укупне носивости 4350 тона,
- 84 пољопривредне апотеке,
- 24 штале 56683 м²,
- 46 продавница прехранбених и других производа,
- 5 млинова,
- 5 кланица,
- 3 пекаре,
- 3 хладњаче укупног капацитета 4.200 тона.
- 37 мешаона за сточну храну укупног капацитета од 64807 кг/х,
- 94 цистерне за гориво од 3.466.580 литара,
- 2 ветеринарске станице,
- 56 машинских радионица 18.711 м²,
- 45 гаража 14481 м², 108 магацина 131.022 м²,
- 54 шупе за машине 33311 м²,
- 6 аутосервиса,
- 2 инкубатора укупног капацитета 180.000 јаја и производњу пилића капацитета 9.160.000 пилића годишње,
- 41 задруга обавља откуп млека у количини од 58712 лита дневно,
- 31 задруга врши откуп свиња од 42.800 комада годишње,
- 8 задруга обавља откуп јунади од 723 комада годишње.

Својински статус грађевинских објеката је идентичан као и код пољопривредног земљишта. Наиме, задруге које су уписале задружну својину над пољопривредним земљиштем у јавним евиденцијама, успеле су да упишу и објекте као задружну својину и обрнуто. Од укупних објеката, око 18% је уписано као задружна својина у јавним евиденцијама, а остало је уписано као друштвена својина.

Више од 90% наведених непокретности поседују земљорадничке задруге које имају дугу традицију пословања, односно које су основане 50-тих и 60-тих година прошлог века. Због тога што у периоду када су стицале имовину није било могућности да правна лица уписују други облик својине осим друштвене и државне, имовина ових задруга се води као друштвена, иако је по свом пореклу задружна. Укупно 189 земљорадничких задруга има традицију пословања из периода 50-тих и 60-тих година прошлог века. Тренутно непокретном имовином располаже 140 земљорадничких задруга.

7. Подаци о повраћају задружне имовине земљорадничким задругама

Извор података о повраћају имовине земљорадничким задругама је евиденција Задружног савеза Војводине и односи се на земљорадничке задруге – чланице Задружног савеза Војводине.

1) Према Закону из 1989. о начину и условима враћања имовине стечене радом и пословањем задруга и задругара после 1. јула 1953. год. - 105 земљорадничких задруга је повратило своју имовину, од којих 14 делимично (без повраћаја земљишта, или повраћајем друге имовине због немогућности повраћаја потраживане имовине).

2) Према Закону о задругама из 1996. године, према евиденцији Задужног савеза Војводине, поднето је 85 захтева за повраћај задружне имовине, за које је покренут управни поступак. По основу 85 захтева, потраживано је 33.071,19 ха ораница, 1.882,50 ха пашњака и ливада, 422 ха шуме, 34 управне зграде, 30 станова и стамбених објеката, 200 економских објеката. Наведени подаци су били актуелни 2002. године.

До данас, у судским и управним поступцима, правоснажно је решено само 9 захтева задруга, по основу којих је задругама враћено укупно 2.783 ха пољопривредног земљишта од којег је 1.775 ха укњижено у друштвеној својини, а 1.008 ха у задружној својини, те 27 грађевинских објеката.

У управним поступцима који се још увек воде (већина поступака траје и преко 15 година) 46 задруга потражује: 15.698 ха ораница, 610 ха утрина и пашњака, 30 пословних зграда, 48 економских објеката, 7 стамбених објеката.

Од задруга које је ЗСВ водио у евиденцији 2002. год. да су поднеле захтев за повраћај задружне имовине 3 су ликвидиране након стечаја, 15 је престало са радом, а једна се припојила другој задрузи.

Неке задруге су споразумним путем пристале на повраћај само дела имовине, најчешће због избегавања вођења дуготрајних поступака за повраћај који су финансијски исцрпљујући за задруге или због условљавања да се уз имовину преузму и радници. Такође, има и задруга које су покренуле управне поступке, али не могу доказати право на повраћај имовине због недостатка доказа. Процењује се да најмање 10% задруга није ни поднело захтев за повраћај имовине или су пропустиле рокове за подношење захтева за повраћај задружне имовине, јер нису располагале потребном документацијом. За то су постојали следећи разлози: недоступна и несређена архива грађевинских и катастара, изгубљена документација приликом селидби због статусних промена, немогућност повраћаја документације од правних лица којим су биле припојене, недостатак средстава за прибављање документације (потребна су знатна новчана средства за прибављање оверених копија уговора и извода из старих и нових земљишњих књига, те идентификацију бројева парцела).

Не постоји званичан податак о броју и величини непокретности које нису враћене задругама, с обзиром да нису за све непокретности ни поднети захтеви за повраћај имовине. Процењује се да око 130.000 ха пољопривредног земљишта, са припадајућим објектима, није враћено задругама. Процена се износи на основу податка да су 70-тих година задруге, пре уласка задруга у предузећа и комбинате, располагале са: око 200.000 ха пољопривредног земљишта, затим 10 кланица, 6 млекара, 19 млинова, 2 фабрике за прераду брашна и тестенине, 8 фабрика за прераду воћа, поврћа и грождја, 11 мешаона сточне хране, 4 кудељаре, 17 грађевинских погона, 27 погона за трговину индустријском робом.

Битно је нагласити да се у пракси није спроводио члан 94. Закона о задругама („Средства која су задруге удружиле путем разних уговора, самоуправних споразума и договора о удруживању рада и средстава за изградњу прерадних и других индустријских капацитета, вратиће се задругама - удружиоцима, путем издавања

акција без накнаде, од стране корисника удружених средстава, када се исти трансформише у акционарско друштво. Када се корисник удружених средстава из става 1. овог члана трансформише у друштво са ограниченом одговорношћу, удружена средства задруга уписују се као оснивачки улог задруге у овом друштву.“). По наведеним одредбама, акције су добиле само 2 земљорадничке задруге у Републици Србији, док се остали поступци за повраћај имовине воде у складу са члановима 95. и 96. Закона о задругама.

У пракси се проблем повраћаја задружне имовине показао као један од највећих проблема у спровођењу одредби Закона о задругама из 1996. године. Неспровођење закона у овом делу је узроковало да се велики део имовине задружног порекла кроз процес приватизације пренесе другим правним и физичким лицима, што додатно отежава повраћај ове имовине.

Питање повраћаја задружне имовине је од значаја за задруге које су основане 50-тих и 60-тих година прошлог века, и као такве припојене друштвеним предузећима и пољопривредним комбинатима 70-тих година. Укупно има 189 земљорадничких задруга које су основане у наведеном периоду и које су располагале одређеном непокретном имовином. Од наведеног броја, 46 задруга још увек води поступке за повраћај имовине, што је 24% од укупног броја.

8. Подаци о броју лица запосленим у задругама и задружним савезима у АП Војводина

Извор података о броју лица запосленим у земљорадничким задругама је евиденција Задружног савеза Војводине и односи се на земљорадничке задруге – чланице Задружног савеза Војводине.

У земљорадничким задругама запослено је укупно 5.193 лица. Просечно по једној задрузи има 13 запослених (у просек нису урачунате задруге без запослених). Постоје велика одступања броја запослених по појединачним задругама од просека. Задруге које постоје више деценија, најчешће имају више запослених од просека, док код већине задруга основаних у последњих 10 година има у просеку 2 запослена. 88 земљорадничких задруга нема запослених.

На основу узорка од 193 земљорадничке задруге (извор РЗС Србије), 3% запослених у земљорадничким задругама има високу стручну спрему; 44% запослених су квалификовани радници, 14% запослених су полуквалификовани радници; док је 39% запослених неквалификовано.

Задружни савез Војводине има 7 запослених, од којих петоро има високу стручну спрему (два дипломирана правника, један дипломирани агроном и два магистра наука), и двоје запослених има средњу стручну спрему.

Окружни задружни савез Срема има једног запосленог, а Задружни савез Јужнобанатског округа нема запослених.

9. Износ пореских давања задруга и задружних савеза

ЗСВ не располаже подацима о износима пореских давања задруга, али има сазнања да је већина активних земљорадничких задруга у систему ПДВ-а, при чему су већином у питању тромесечни порески обвезници.

Износ пореских давања у Задружном савезу Војводине за 2007. годину је износио 471.882,00 динара за ПДВ и 111.206,00 за порезе на имовину, таксе и сл., док

је у 2008. години до децембра 2008. године плаћено 375.253,00 динара за ПДВ и 99.691,00 динара за порезе на имовину, таксе и сл.

Извештај Програма за развој УН Србија „Социјална предузећа у Србији: Задруге - Институционални оквир и искуства из праксе“ из октобра 2008. године (у даљем тексту: Извештај UNDP) наводи, такође, да се ситуација у задружном сектору Републике Србије може описати као прилично лоша. Од скоро 2.300 задруга које су званично регистроване у 2007. години, процењено је да само око 40% (898) још увек послује. Свега 7.838 запослених је повезано са задружним сектором. Просечна величина задружног сектора по броју чланова је свега 45. При томе, Закон је прописао да задруга мора да престане с радом уколико број чланова падне испод десет. Скоро 30% задруга је доспело у ову категорију, од којих је већина (88%) пољопривредних задруга (како је то и наведено у претходном статистичком приказу разврставања задруга по делатностима). Следствено, преглед задружног сектора је дат у Табели 11, која показује да су већина (скоро три четвртине) задруга у Републици Србији - пољопривредне задруге.

Табела 16. Активне задруге према самоопредељењу		
Врста задруга	Број	% од укупног броја
Пољопривредне задруге	670	74.5%
Омладинске задруге	178	19.5%
Занатске задруге	28	3%
Остале задруге	36	3%
Укупно	898	100%

Извор: UNDP и SECONS, 2008

Разматрајући типове задруга, наведени извештај наводи да постоји неколико типова задруга које послују. Историјски гледано, пољопривредне задруге су биле прве које су се прошириле у региону, а и данас су оне и даље најважнији облик задруга, са скоро 75% од укупног броја регистрованих и активних задруга. Подаци Извештаја UNDP-а указују на укупан број од скоро 700 активних пољопривредних задруга. Упркос многим новим регистрованим задругама, број показује значајно опадање од 1990. године у овом сектору. Многе области пољопривредног живота којима су раније доминирале задруге, и самим тим обезбеђивале правичан повраћај инвестиција основном произвођачу, доживеле су колапс задругарства. У млекарству, на пример, некада је скоро 90% млека прерађеног у Србији сакупљено преко мреже релативно ефикасних пољопривредних задруга које су биле у власништву задругара, а данас, према том извештају, та бројка је близу нуле.¹³

Извештај UNDP као другу категорију задруга наводи омладинске задруге. Оне су основане како би својим младим члановима-задругарима пружале услуге, углавном, у виду помоћи при проналажења посла. Многе од ових задруга су основане у периоду самоуправљања (1950-1989) и бавиле су се многим питањима која су важна младој популацији, као што су посао, путовање у иностранство, рекреација и слично. Након високе рецесије и пада привредних активности крајем прошлог века, изолованости,

¹³ Извор: Задружни савез Србије, 24.9.2008. год.

високе инфлације, формалног и/или реалног губљења посла код претежног дела становништва, трошења резерви и наглог осиромашења (као и озбиљне кризе правног, друштвеног и вредносног система), омладинске задруге су се доминантно преорјентисале на потрагу за запослењем у односу на друга питања.

Као трећу категорију, Извештај UNDP наводи занатске задруге, као пословне институције с дугом традицијом које су усмерене на подршку делатностима занатлија и предузетника у разноврсним областима, укључујући ручне радове, малопродају, оправке и једноставније услуге (нпр. фризерске). Ове задруге, углавном, помажу око набавке, правних питања и проналажења тржишта.

Четврта категорија „остале задруге“ у Извештају UNDP укључује све већи број задруга које делују у циљу промоције родне равноправности полова, често путем покретања неких микро-пословних делатности, а многе од њих се баве и лобирањем, укључујући и кампање подршке, како би се побољшали услови здравствене неге и социјалних услуга.

Као оправдану бојазан, Извештај UNDP истиче да многе од постојећих и наизглед успешних пољопривредних задруга полако напуштају задружне принципе. То се делимично одражава у растућој размери између тзв. коопераната и задругара. Кооперанти су пољопривредници коју пружају потпуно исте услуге као задругари - пољопривредници, али је њихов однос са задругом чисто тржишни. Процењује се да сектор пољопривредних задруга у Републици Србији званично сарађује са око 115.000 коопераната, у поређењу са мање од 30.000 задругара - пољопривредника, заједно са запосленима. Кооперанти доприносе успеху задруге, али је круцијална чињеница да они не учествују у наградама и предностима које задруга производи и пружа. Према поменутом извештају, овакав развој је често индиција да је мала група инсајдера „преузела“ задругу, јер жели да максимално искористи финансијски повраћај, ускраћујући пуну финансијску корист свим оним земљорадницима који редовно сарађују са задругом и који би заправо требало да буду њени чланови.

С аспекта географске распрострањености пољопривредних задруга у Републици Србији, иста одражава и квалитет земљишта и историју. Војводина лежи на најплоднијој земљи Србије, док истовремено негује релативно развијену институционалну културу. Није стога изненађујуће да је Војводина седиште највећег процента пољопривредних задруга још од 80-их година 19. века све до данас, кад је највећи број активних пољопривредних задруга Србије регистрован у Аутономној покрајини Војводина. Пољопривредни задружни сектор у централној Србији остаје важан аспект њеног претходног развоја, и током капитализма до 1945. године и током епохе радничког самоуправљања. Извештај UNDP, међутим, констатује да овај сектор брзо опада још од 1990. године, те да већина пољопривредних задруга које се гасе у Републици Србији је из централне Србије.

Према подацима **Пољопривредног факултета Универзитета у Београду** из децембра 2007. године, удео задруга у привреди Републике Србије био је следећи: 2.446 свих врста задруга или 3,2% од укупно 75.878 предузећа и задруга, 13.573 запослених или 1,2% од укупно 1.131.343 радника у привреди, 37,5 милијарди динара или 0,98% од 3.834,4 милијарди динара укупног прихода привреде и 29,9 милијарди динара или 0,86% од укупно 3.462,1 милијарди динара вредности сталне имовине привреде Републике Србије.

Међународни научно-истраживачки пројекат о задружном сектору привреде Републике Србије на тему „Улога и потенцијал задруга у смањењу сиромаштва“ реализовали су *University of Stirling (UK)*, Пољопривредни факултет Универзитета у Београду и Друштво аграрних економиста Србије (ДАЕС) у 2008. и 2009. години. Током 2008. године формирана је база података о задружном сектору привреде Србије (3.435 правних лица различитих облика организовања, од чега су 3.067 или 89,3% задруге и 25 или 0,7% задружни савези), издвојен је подскуп задруга које су најмање једном у периоду 2005-2007. године позитивно пословале (1.470 или 47,9%) и од њих одабран узорак и завршено теренско истраживање: анкетање 240 задруга из свих сектора привреде (147 или 61,3% пољопривредних, 46 или 19,2% омладинских и студентских, 24 или 10,0% занатских, 2 или 0,8% потрошачких и 4 или 1,7% других). Током 2009. године извршена је статистичка обрада података и одговора садржаних у 240 анкетних упитника и припремљени резултати истраживања. Ти резултати садрже анализу одговора и ставова директора 148 анкетираних пољопривредних задруга о релевантним питањима чланства и активностима регионалних задружних савеза, односно Задружног савеза Србије. Од 138 анкетираних пољопривредних задруга које су чланице неког од задружних савеза, 128 директора или 92,8% изјавило је да су њихове задруге чланице Задружног савеза Војводине или неког од окружних задружних савеза, а преосталих 10 директора је изјавило да су њихове задруге чланице директно Задружног савеза Србије – што указује да 7,2% анкетираних директора чије су пољопривредне задруге чланице задружних савеза и не зна да задруге не могу бити директно чланице Задружног савеза Србије. У појединим задругама су исправно наводили да су директно чланови окружних или покрајинског задружног савеза, а преко њих, посредно и чланови Задружног савеза Србије.

На основу одговора о мотивима за учлањење у задружне савезе, све анкетиране пољопривредне задруге које су чланице неког задружног савеза су подељене у шест група:

- 1) размена правовремених информација и подизање нивоа информисаности, што је 35 анкетираних директора (25,4%) навело као разлог за учлањење;
- 2) учлањење у задружне савезе је било обавезно (34 или 24,6%);
- 3) међузадружна сарадња (18 или 13,0%);
- 4) пословно повезивање и заједничко наступање на тржишту (17 или 12,3%);
- 5) добијање помоћи било ког облика (8 или 5,8%);
- 6) други разлози (23 или 16,7%);¹⁴
- 7) док у три задруге (2,2%) нису желели да наведу разлог учлањења у задружни савез.

Везано за рад задружних савеза, највише директора задруга сматра да активности задружних савеза треба да буду усмерене на учествовање у изради новог закона о задругама – чак 77,6% је одабрало овај одговор, што је конзистентно са мишљењем већине анкетираних лица. Високу фреквенцију има и одговор „посредовање у контакту задруга са државним органима“, што упућује на незадовољство директора односом државних органа према задругама, али, оно што још

¹⁴ У групу „други разлози“ сврстани су сви одговори који не одговарају ниједном од напред формулисаних одговора, а међусобно немају заједничких елемената, као што су: афирмација задругарства, институционална подршка, заједничко решавање проблема, очување принципа задругарства и други.

више забрињава, и на неспособност или немогућност задружних савеза да помогну у решавању евентуалних спорова задруга са државним органима и артикулисању захтева задруга према држави. На трећем месту је рангирана потреба за бенефицираним изворима финансирања (73,1%). Битно је истаћи да је 70,1% анкетираних директора задруга који нису били задовољни радом задружног савеза сматрало да савез треба да нуди помоћ у пласману производа, што указује на незадовољство задруга са пословном функцијом задружних савеза.¹⁵

Веома значајне податке о задружном сектору пружа **анализа „Сателитски рачуни задружног сектора у Републици Србији, 2009“ из 2011. године**, сачињеној у сарадњи Републичког завода за статистику, Европске комисије – Генерални директорат за предузетништво и привреду и Оквирног програма за конкурентност и иновативност 2007-2013.

Према подацима ове анализе, задружни сектор је у периоду 2007–2009. године забележио негативна кретања (Табела 17). Укупан број задруга и задружних савеза смањен је са 2337 у 2007. години на 2140 у 2009. години. Пад броја задруга праћен је падом броја задругара и броја запослених. Број задругара смањен је са 125551 у 2007. години на 122192 у 2009. години, док је број запослених смањен са 10863 у 2007. години на 8563 у 2009. години. Највећи пословни промет у посматраном периоду забележен је 2008. године, али је у овој години остварен и највећи нето губитак – 1852,7 мил. РСД. Нето губитак забележен је и у 2007. и у 2009. години.

Табела 17. Задружни сектор, 2007-2009. год.

	Број задруга и задружних савеза	Број задругара	Број запослених	Пословни промет, мил. РСД	Нето добитак, мил. РСД
2007	2.337	125551	10863	48793,9	-620,1
2008	2.314	125493	9853	57069,4	-1852,7
2009	2.140	122192	8563	49835,7	-900,9

Табела 18. показује да од укупног броја правних лица у нефинансијском сектору, у 2009. години само 2,4% припада задружном сектору. Удео у пословном промету нефинансијског сектора био је 0,9%, док је удео у броју запослених био 0,8%. Агрегатне вредности задружног сектора могу се сматрати економски недовољно значајним и указују на дуг период институционалне небриге, као и на негативне ефекте транзиционог реструктурирања националне економије на пословање задружног сектора.

Табела 18. Удео у нефинансијском сектору, 2009.

Задружни сектор	%
Број пословних сублеката	2,4
Пословни промет	0,9
Број запослених	0,8

¹⁵ Резултати истраживања показују и да је релативно висок проценат директора задруга био несигуран у погледу рада задружних савеза (одговарао са: „не знам“, „не сећам се“, „нисам сигуран“ или није одговорио на одређена питања), што, поред претходно изложених оцена, упућује на закључак да постоји значајна потреба да се унапреди рад задружних савеза у Републици Србији.

Када је реч о анализи пословања задружног сектора, а у погледу анализе пословног промета и добити, „Сателитски рачуни задружног сектора у Републици Србији, 2009“ истичу да иако је задружни сектор у целини у 2009. години забележио нето губитак у износу од 900,9 мил. РСД, треба истаћи да је 926 задруга и 6 задружних савеза забележило нето добитак у укупном износу од 935,7 мил. РСД. Просечна нето профитна стопа задруга и задружних савеза које су оствариле добитак износила је 2,2%. Нето губитак у укупном износу од 1836,6 мил. РСД забележило је 780 задруга и 8 задружних савеза. Њихова просечна нето профитна стопа била је негативна и износила је 28,7%. Преосталих 418 задруга и 2 задружна савеза нису остварили ни нето добитак ни нето губитак. Имајући у виду горе поменуто, задружни сектор у целини забележио је негативну просечну нето профитну стопу у износу од 1,8%.

Табела 19. Нето добитак/губитак задруга и задружних савеза, 2009.

	Број	Нето добитак/губитак, мил. РСД	Просечна нето профитна стопа, % пословног промета
Пословни субјекти са нето добитком	932	93,7	2,2
Пословни субјекти са нето губитком	788	-1.836,6	-28,7
Пословни субјекти који нису остварили ни нето добитак ни нето губитак	420	0,0	0,0
Укупно	2.140	-900,9	-1,8

У табели 20. приказани су подаци о броју пословних субјеката, броју запослених и резултати пословања, разврстани према интервалима пословног промета. Задруге и задружни савези који се налазе у интервалу „Изнад 0 – испод 1000“ забележиле су највећу негативну просечну нето профитну стопу - 174,9%. И у свим осталим интервалима, осим у интервалу „100000 и више“ забележене су негативне просечне нето профитне стопе, али знатно ниже. Задруге које су оствариле пословни промет једнак или већи од 100.000 хиљ. РСД забележиле су нето добитак у износу од 325,8 мил. РСД и просечну нето профитну стопу од 1,0%. Треба истаћи да је у 114 задруга из овог интервала број запослених 3342, што чини око 40% укупног броја запослених у задружном сектору.

Табела 20. Интервали пословног промета, 2009.

Интервали пословног промета, хиљ. РС	Број пословних субјеката	Пословни промет, мил. РСД	Нето добитак/губитак, мил. РСД	Нето профитна стопа, % пословног промета	Број запослених
0	618	0,0	-81,8	-	156
Изнад 0 – мање од 1.000	415	133,8	-233,9	-174,9	468
1.000 – мање од 5.000	369	955,2	-316,8	-33,2	964
5.000 – мање од 20.000	315	3.475	-250,4	-7,2	1.243
20.000 – мање од 50.000	202	6.691,2	-276,2	-4,1	1.393
50.000 – мање од 100.000	107	7.504,9	-67,6	-0,9	997
100.000 и више	114	31.075,6	325,8	1	3.342
Укупно	2.140	49.835,7	-900,9	-1,8	8.563

Број задруга у посматраним интервалима у обрнутој је пропорцији са висином пословног промета, што значи да највећи број задруга послује у оквиру првог интервала (618). Из овога се може закључити да задруге у Србији не послују на принципу економије обима, што има за последицу знатно слабије пословне резултате. Поред тога, у задругама из интервала у којима су остварени нето губици број запослених је 5221 (око 60% укупног броја запослених у задружном сектору), што покреће и многа социјална питања. На основу анализе пословног промета и нето добитка у задружном сектору, јасно се могу издвојити два типа задруга. Први тип су ефикасне и тржишно оријентисане задруге које припадају тзв. новој генерацији задруга. Ове задруге стално унапређују своје пословање и имају веома добру перспективу. Други тип чине задруге које још увек нису успеле да прилагоде своје пословање тржишној економији, бележе континуирано смањење пословног промета и њихова будућност је крајње неизвесна.

Безано за рацио анализу финансијских извештаја задруга, утврђује се да та финансијска рација пружају веома корисне информације о ликвидности, пословној активности и профитабилности задружног сектора. Такође, иста се могу користити као добра основа за поређење са индивидуалним подацима задруга. У табели 21. приказани су неки од најважнијих рација задружног сектора у целини, као и рација задруга и задружних савеза који су остварили нето добитак у 2009. години. Рација ликвидности за задружни сектор у целини показују да ликвидност није била на задовољавајућем нивоу. Текући рацио ликвидности показује да је сваки динар

краткорочних обавеза био покривен са само 0,95 динара обртних средстава, односно 0,64 динара најликвиднијих обртних средстава (ригорозни рацио ликвидности). Вредности које се уобичајено сматрају задовољавајућим за ове рације су 2:1, односно 1:1, респективно. Рација пословне активности показују да су се залихе продавале, односно обртале у просеку 4,5 пута годишње, да су се потраживања од купаца наплаћивала у просеку 2,9 пута годишње, као и да су се обавезе према добављачима измиривале у просеку 1,8 пута годишње. Рација профитабилности (стопа бруто добитка, стопа нето добитка, стопа приноса на пословна средства, стопа приноса на укупна средства и стопа приноса на сопствени капитал) забележила су негативне вредности. На другој страни, задруге и задружни савези са нето добитком у 2009. години имали су повољније вредности финансијских рација. Текући и ригорозни рацио ликвидности показују да је сваки динар краткорочних обавеза био покривен са 1,12 динара обртних средстава, односно 0,72 динара најликвиднијих обртних средстава. Повољније су и вредности рација пословне активности. Залихе су се продавале, односно обртале у просеку 4,8 пута годишње, потраживања од купаца наплаћивала су се у просеку 3,7 пута годишње, а обавезе према добављачима измиривале у просеку 2,7 пута годишње. Сва рација профитабилности забележила су позитивне вредности.

Табела 21. Финансијска рација, 2009.

	Укупан задружни сектор	Пословни субјекти са нето добитком
Текући рацио ликвидности	0.95:1	1.12:1
Ригорозни рацио ликвидности	0.64:1	0.72:1
Рацио укупног дуга према укупним средствима	0,7	0,6
Коефицијент обрта залиха	4,5	4,8
Просечно време трајања једног обрта залиха	81,4	75,3
Коефицијент обрта купаца	2,9	3,7
Просечан период наплате потраживања	125,8	98,8
Коефицијент обрта добављача	1,8	2,7
Просечно време плаћања обавеза добављачима	199,7	133,8
Коефицијент обрта основних средстава	2,2	3,2
Стопа бруто добитка (%)	-2,1	1
Стопа нето добитка (%)	-1,8	2,2
Стопа приноса на пословна средства (%)	-1,9	1,2
Стопа приноса на укупна средства (%)	-1,6	2,6
Стопа приноса на сопствени капитал (%)	-4,6	6,9

Пројекат „Сателитски рачуни задружног сектора у Републици Србији, 2009“ анализирао је и немонетарне показатеље задружног сектора, као што су број и величина предузећа, запосленост, накнаде по категоријама запослених, број задругара итд. Што се тиче броја и величине пословних субјеката, задружни сектор у Србији 2009. године обухватао је 2.124 задруге и 16 задружних савеза, што чини укупно 2140 пословних субјеката.

Табела 22. Број задруга и задружних савеза, 2009

Врста пословних субјеката	Број пословних субјеката
Задруге	2.124
Задружни савези	16
Укупно	2.140

Посматрано по врстама, највеће учешће у укупном броју задруга имале су земљорадничке задруге, 67,1%. Омладинске и студентске задруге учествују са 17,8%, стамбене са 6,9%, занатске са 4,1%, док је учешће свих осталих задруга 4,2%.

Табела 23. Број задруга по врстама, 2009.

Врста задруге	Број задруга	Структура, %
Земљорадничке	1.425	67,1
Омладинске и студентске	378	17,8
Стамбене	146	6,9
Занатске	87	4,1
Потрошачке	8	0,4
Остале	80	3,8
Укупно	2.124	100

Број задруга по делатностима није уједначен. У сектору А – Пољопривреда, лов и шумарство – пословало је 60,6% задруга, а у сектору Ј – Послови с некретнинама, изнајмљивање – 20,2%, што заједно чини више од 80%. У осталим делатностима пословало је мање од 20% задруга.

Табела 24. Број задруга по делатностима, 2009.

Делатност	Број задруга	Структура, %
А Пољопривреда, лов и шумарство	1.287	60,6
Б Рибарство	4	0,2
В Вађење руда и камена	3	0,1
Г Прерађивачка индустрија	94	4,4
Д Производња електричне енергије, гаса и воде	2	0,1
Ђ Грађевинарство	132	6,2
Е Трговина на велико и мало, поправке	112	5,3
Ж Хотели и ресторани	2	0,1
З Саобраћај, складиштење и везе	13	0,6
И Финансијско посредовање	-	-
Ј Послови с некретнинама, изнајмљивање	430	20,2

К Државна управа и социјално осигурање	-	-
Л образовање	4	0,2
Љ Здравствени и социјални рад	2	0,1
М Друге комуналне, друштвене и личне услуге	39	1,8
Укупно	2.124	100

Сви задружни савези пословали су у сектору М – Друге комуналне, друштвене и личне услуге. Према величини, подела пословних субјеката, односно задруга и задржних савеза као правних лица, извршена је на два начина. Први начин Подразумева класификацију према члану 7. Закона о рачуноводству и ревизији („Службени гласник РС“, број 46/06), док је други учињен у складу са међународним препорукама. Сагласно Закону о рачуноводству и ревизији, правна лица разврставају се на мала, средња и велика, у зависности од просечног броја запослених, годишњег прихода и вредности имовине утврђене на дан састављања финансијских извештаја у пословној години. У средња правна лица разврставају се она правна лица која на дан састављања финансијских извештаја испуњавају најмање два од следећих критеријума: 1) да је просечан број запослених у години за коју се подноси годишњи извештај од 50 до 250; 2) да је годишњи приход од 2.500.000 ЕУР до 10.000.000 ЕУР у динарској противвредности; 3) да је просечна вредност пословне имовине (на почетку и на крају пословне године) од 1.000.000 ЕУР до 5.000.000 ЕУР у динарској противвредности. Правна лица која имају ниже од најнижих износа у показатељима код најмање два од наведених критеријума из става 2. овог члана, разврставају се у мала правна лица, а правна лица која имају веће износе од највећих у показатељима код најмање два од наведених критеријума из става 2. овог члана, разврставају се у велика правна лица. Ако правно лице има различите показатеље по критеријумима наведеним у ставу 2. овог члана, тако да не испуњава најмање два од наведених критеријума за разврставање из става 3. овог члана, то правно лице разврстава се као средње правно лице. Разврставање у складу са наведеним критеријумима врши правно лице самостално на дан састављања финансијских извештаја и добијене податке користи за наредну пословну годину. Новооснована правна лица разврставају се, у смислу става 2. овог члана, на основу података из финансијских извештаја текуће пословне године и броја месеци пословања, а утврђени подаци користе се за текућу и наредну пословну годину. Просечан број запослених израчунава се тако што се укупан збир запослених крајем сваког месеца, укључујући и запослене у иностранству, подели са бројем месеци. Обавештење о разврставању, у смислу овог закона, правно лице дужно је да, уз финансијски извештај за претходну пословну годину, достави Агенцији за привредне регистре која верификује достављено обавештење о разврставању. Ако правно лице одбије да обавештење о разврставању усклади са захтевом Агенције за привредне регистре, у наредној пословној години користе се подаци о величини правног лица утврђени од стране Агенције за привредне регистре. У складу са овим критеријумима, 98,2% свих задруга су мали пословни субјекти, односно мала правна лица, 1,7% средња, а 0,1% велика. Кад је реч о задружним савезима, свих 16 савеза су мали пословни субјекти, односно мала правна лица.

Табела 25. Број пословних субјеката, по величини (према националном законодавству), 2009.

Врста	Број пословних субјеката				Структура, %			
	мали	средњи	велики	укупно	мали	средњи	велики	укупно
Задруге	2.085	36	3	2.124	98,2	1,7	0,1	100
Задружни савези	16	-	-	16	100	-	-	100
Укупно	2.101	36	3	2.140	98,2	1,7	0,1	100

Табела 26. приказује поделу према врстама и величини задруга у складу са националним законодавством. Највећи удео имају земљорадничке задруге.

Табела 26. Број задруга према врстама и величини (према националном законодавству), 2009.

Врста задруге	Број задруга			Структура, %		
	мале	средње	велике	мале	средње	велике
Земљорадничке	1.387	35	3	66,5	97,2	100
Омладинске и студентске	378	-	-	18,1	-	-
Стамбене	146	-	-	7	-	-
Занатске	86	1	-	4,1	2,8	-
Потрошачке	8	-	-	0,4	-	-
Остале	80	-	-	3,8	-	-
Укупно	2.085	36	3	100	100	100

У складу са међународним препорукама, подела пословних субјеката (правних лица) по величини врши се искључиво на основу броја запослених: 0–9 (микро), 10–49 (мали), 50–249 (средњи) и 250 и више (велики). Према овим критеријумима, 90,7% задруга су микро, 8,0% су мали, а 1,3% средњи пословни субјекти. За разлику од поделе према националном законодавству, не постоји ниједна велика задруга. Само један задружни савез је мали пословни субјект, а 15 су микро пословни субјекти.

Табела 27. Пословни субјекти према величини (према међународним препорукама), 2009.

Врста	Број пословних субјеката					Структура, %				
	микро	мали	средњи	велики	укупно	микро	мали	средњи	велики	укупно
Задруге	1.926	171	27	-	2.124	90,7	8	1,3	-	100
Задружни савези	15	1	-	-	16	93,8	6,2	-	-	100
Укупно	1.941	172	27	-	2.140	90,7	8	1,3	-	100

Укупан број запослених у задружном сектору у 2009. години био је 8563, од чега 8524 у задругама а 39 у задружним савезима.

Табела 28. Број запослених, 2009.

	Број запослених
Задруге	8.524
Задружни савези	39
Укупно	8.563

Већина запослених – 79,1%, радила је у земљорадничким задругама. Учешће осталих врста задруга у укупном броју запослених било је следеће: омладинске и студентске задруге – 8,3%, занатске задруге – 6,8%, стамбене задруге – 3,6%, и остале – 2,2%.

Табела 29. Број запослених по врстама задруга, 2009.

Врста задруге	Број запослених	Структура, %
Земљорадничке	6.774	79,1
Омладинске и студентске	706	8,3
Стамбене	307	3,6
Занатске	581	6,8
Потрошачке	3	0
Остале	183	2,2
Укупно	8.524	100

Табела 30. Подаци о запосленима, 2009.

Класификација запослених по категоријама	Мушкарци	Жене	Укупно	Трошкови по категоријама			Часови рада, мил. РСД	Трошкови по часу рада, РСД
				Бруто зараде, мил. РСД	Социјални доприноси на терет послодавца, мил. РСД	Укупно, мил. РСД		
Руководиоци	723	236	959	603,9	112,9	716,8	1,7	411,8
Административни радници и радници у продаји и услугама	547	1.437	1.984	886,5	149,8	1.036,3	3,3	311,7
Пољопривредници	885	73	958	368,2	77,7	445,9	1,8	246,2
Физички радници	3.296	1.366	4.662	1.723,5	306,7	2.030,3	8,4	241,6

Највећи број запослених у задружном сектору у Републици Србији чине физички радници – 54,4% свих запослених. Запослени у администрацији, продаји и услугама чине око 23% запослених, а руководиоци и пољопривредници имају подједнако учешће, по 11,2%. Кад је реч о подацима који се односе на пол, једина категорија где жене имају веће учешће у укупном броју запослених јесте „Административни и радници у продаји у услугама“ – 72,4%. У осталим категоријама („Пољопривредници“, „Руководиоци“ и „Физички радници“), учешће мушкараца је 92,4%, 75,4% и 70,7%, респективно. Подаци о трошковима по часу рада показују да су физички радници и пољопривредници, са 241,6 РСД и 246,2 РСД, респективно, мање плаћени у односу на руководиоце и административне и раднике у продаји и услугама,

који су плаћени са 411,8 РСД и 311,7 РСД, респективно. Просечни трошкови по часу рада за задружни сектор у целини износе 276,4 РСД.

Укупан број задругара у 2009. години износио је 122192. Иако већину задруга чине земљорадничке, највеће учешће у укупном броју задругара имале су омладинске и студентске задруге – 62,4%, док је учешће земљорадничких задруга било 25,5%. Удео осталих задруга био је 12,2%. Посматрано по полу, 64,1% чинили су мушкарци, а 35,9% жене. Учешће жена је мање од учешћа мушкараца у свим врстама задруга. Највеће учешће жена било је у омладинским и студентским задругама – 41,2%, и у потрошачким – 38,2%.

Један од основних и најважнијих макроекономских агрегата у Систему националних рачуна јесте бруто додата вредност (БДВ). Табела 31. показује да БДВ задруга и задружних савеза континуирано опада у периоду 2007–2009. године. Пад у 2008, у односу на 2007. годину, износио је 3,4%, а у 2009. у односу на 2008. годину – 16,4%.

Табела 31. Бруто додата вредност задружног сектора, 2007–2009.

	БДВ мил. РСД	Промене, према претходној години, %	Удео БДВ у укупној економији, %
2007	5.265,2	...	0,27
2008	5.088,3	-3,4	0,22
2009	4.256,2	-16,4	0,18

Удео БДВ задружног сектора у укупној БДВ опао је са 0,27% у 2007. години на 0,18% у 2009. години. Као што се може видети из табела које следе, БДВ је била једина билансна ставка у сателитским рачунима задруга и задружних савеза за 2009. годину која је била позитивна – 4256,2 мил. РСД. Бруто пословни вишак задружног сектора био је негативан и износио је 195,4 мил. РСД. То значи да БДВ није била довољна да покрије накнаде запосленима и нето порезе на производњу. Да задружни сектор у Србији нема велики економски значај показују и бруто инвестиције у основне фондове. Бруто инвестиције у основне фондове задружног сектора износиле су 1358,5 мил. РСД 2009. године, што чини 0,26% укупних бруто инвестиција у основне фондове. Поред тога, Рачун капитала показује да су задруге и задружни савези у 2009. години имали нето задужење у износу од 1325,8 мил. РСД. Посматрано по делатностима, највеће учешће у БДВ задружног сектора имао је сектор А – Пољопривреда, лов и шумарство – 81,5% (3467,2 мил. РСД). Учешће БДВ задруга из сектора А у БДВ сектора А укупне економије износило је само 1,5%. Бруто додата вредност сектора Ј – Послови с некретнинама, изнајмљивање – износила је 521,7 мил. РСД, односно 12,3% БДВ целог задружног сектора, односно 0,1% БДВ сектора А укупне економије. Бруто додата вредност сектора Ћ – Грађевинарство – износила је 297,8 мил. РСД, тј. 7,0% БДВ целог задружног сектора, односно 0,2% сектора Ћ укупне економије. Остале делатности имале су веома мало учешће у БДВ задружног сектора. Сектор Е – Трговина на велико и мало, поправка возила – имао је негативну БДВ (-229,4 мил. РСД). У сектору А - Пољопривреда, лов и шумарство – остварен је највећи бруто пословни вишак, 450,0 мил. РСД. Позитиван бруто пословни вишак, али знатно нижи, остварен је и у секторима Б – Рибарство, В – Вађење руда и камена, Д

– Производња електричне енергије, гаса и воде, Ђ – Грађевинарство, и Л – Образовање. То значи да је БДВ ових делатности била довољна да покрије накнаде запосленима и нето порезе на производњу. У свим осталим делатностима бруто пословни вишак био је негативан.

Табела 32. Веза између Рачуна производње и Рачуна формирања дохотка задружног сектора, по делатностима, мил. РСД

Делатност	Output	Међуфазна потрошња	Додата вредност	Накнаде запосленима	Порези на производњу и увоз	Субвенције	Бруто пословни вишак	Бруто инвестиције
А	10.991,6	7.524,4	3.467,2	2.846,4	171	0,2	450	-591,5
Б	7,8	5,8	2	0,5	0,1	-	1,4	2,2
В	18	11,4	6,6	3,2	0	-	3,4	-6,9
Г	695,7	605,6	90,1	195,8	3,3	-	-109	-19,8
Д	14,8	7	7,8	7,6	0,1	-	0,1	-0,9
Ђ	1.843,6	1.545,8	297,8	290,1	11,8	-	5,9	-409,1
Е	923,3	1.152,7	-229,4	194,5	4,4	-	-428,3	1.316
Ж	-	-	-	-	-	-	-	-
З	1.673,2	111,6	9,7	12,2	0,1	-	-2,6	2,4
И	-	-	-	-	-	-	-	-
Ј	1.673,2	1.151,5	521,7	603,5	29,8	-	-111,6	-186
К	-	-	-	-	-	-	-	-
Л	8	1,8	6,2	5,9	0	-	0,3	0
Љ	0,1	0	0,1	0,1	-	-	0	0
М	118,2	41,9	76,3	79,4	2	-	-5,1	2,6
Укупно	16.415,6	12.159,5	4.256,1	4.229,2	222,6	0,2	-195,4	109

Међутим, треба истаћи да наведене цифре не показују стварни економски капацитет и изузетно велике могућности задружног сектора у Србији, нарочито у пољопривреди. С обзиром на то да пољопривреда има релативно велико учешће у бруто домаћем производу (БДП) – око 9%, и да у Србији постоји око 778000 пољопривредних домаћинстава, при чему нека од њих остварују ванредно велике приносе и резултате који се могу поредити са резултатима које постижу врхунски европски произвођачи, може се претпоставити потенцијал задружног сектора. Поред тога, у неким руралним областима, земљорадничке задруге, иако мале, представљају главни фактор у пољопривредној производњи. Највећи део млечних производа, житарица и воћа у тим областима производе и продају земљорадничке задруге. На основу свега наведеног, може се закључити да су резултати пословања задружног сектора у Србији у обрнутој пропорцији са њиховим стварним капацитетом и могућностима.

Сви наведени подаци недвосмислено указују на веома тешко стање задружног сектора и сликовито поткрепљују констатацију проблема са којима се задруге и задругарство у Републици Србији данас суочавају, као и њихових савремених потреба, како је то напред ближе описано. Наведени статистички подаци и чињенице говоре о негативним тенденцијама у задружном сектору, које се огледају у смањењу броја задруга, лица која раде у њима и задружних средстава, као и повећавању губитака задружног сектора, те његовој све већој маргинализацији и пасивизацији у економском систему Републике Србије. Поред тога, са аспекта социјалног укључивања и смањења сиромаштва (као једног од елементарних питања у Републици Србији) и стварања

нових врста задруга, чињеница је да социјалне задруге, као један од носилаца социјалне економије у Републици Србији нису законски препознате и уређене, те да је овај битан пословно-институционални облик социјалног предузетништва фактички маргинализован. То у великој мери отежава настанак нових и развој постојећих задруга овог типа. Сви наведени разлози и подаци недвосмислено говоре у корист реформског законског уређења задружног сектора. Интенција законописца је да нова законска решења доведу до стварања реформског законског оквира за задруге и задругарство, њиховог преображаја и промоције, препознавања као правне форме за нове облике предузетништва, а не као нечега што је застарело и преживело, те свеукупне задружне ревитализације. Законским решењима треба да се осигурају подстицаји за задружни сектор, контрола употребе тих подстицаја, спречавање злоупотреба и њихово санкционисање. Детаљнији утицај овог закона на адресате у задружном сектору описан је у одговору на питање број VII. - „Да ли су позитивне последице доношења закона такве да оправдавају трошкове које ће он створити? “

Даље, овај закон би требао да има позитивне ефекте на кориснике производа и услуга задруга (физичка и правна лица), јер би применом прописаних решења требало да дође до професионализације задруга и већег квалитета њихових производа и услуга које пружају, а у складу са аргументима описаним у одговору на питање број VII. - „Да ли су позитивне последице доношења закона такве да оправдавају трошкове које ће он створити? “

Када је реч о утицају овог закона на јавни сектор, односно носиоце јавних овлашћења, утврђује се да ће овај закон утицати на:

- Владу Републике Србије;
- надлежна министарства – министарство надлежно за послове економије и регионалног развоја, министарство надлежно за послове пољопривреде и трговине, као и друга надлежна министарства;
- Регистар привредних субјеката, који води Агенција за привредне регистре;
- територијалну аутономију и
- локалну самоуправу.

Влада Републике Србије ће, овим законом, добити регулаторна овлашћења у односу на задружну имовину – доношење подзаконских прописа, ближе наведених у одговору на питање X. – „Које ће се мере током примене закона предузети да би се остварило оно што се доношењем закона намерава?“ Даље, Влада на основу овог закона добија право да даје сагласност Општем задружном савезу Србије да располаже задружном имовином коју преузима од Задружног савеза Југославије. Влада ће, такође, на предлог министарства надлежног за послове задруга, у року од 30 дана од дана доношења овог закона, именовати Припремну комисију од пет чланова, чији је задатак израда општих аката, припрема за избор органа, као и обављање других послова неопходних за почетак рада Општег задружног савеза. Планирано је да ову комисију чине представници министарства надлежног за послове задруга (Министарство економије и регионалног развоја) и представници организованог задружног сектора.

Министарство надлежно за послове економије и регионалног развоја овим законом добија следећи корпус овлашћења - надзорну улогу према задружном савезу и

Фонду за развој задруга, који су носиоци права и обавеза у погледу управљања повереном задружном имовином која преостане после ликвидације задруге, а који су дужни да о употреби и управљању том повереном имовином извештавају ово министарство, као и министарство надлежно за послове пољопривреде, сваких 6 месеци; подношење обавештења о потреби покретања поступка ликвидације на основу ревизијског извештаја овлашћеног задружног ревизора; давање претходне сагласности (квази-регулаторна овлашћења) на: правилник којим се уређује вођење Књиге задруга и вођење задружне статистике, правилник којим се уређује задружна ревизија, програм за полагање испита за задружног ревизора, програм обука за задружне ревизоре и правилник којим се уређује именик задружних ревизора; подношења захтева за покретање ванредне задружне ревизије задруге; надзорна овлашћења над спровођењем задружне ревизије и овлашћења другостепеног органа у жалбеним поступцима поводом задружне ревизије; упућивање предлога Влади Републике Србије за именовање Припремне комисије од пет чланова, чији је задатак израда општих аката, припрема за избор органа, као и обављање других послова неопходних за почетак рада Општег задружног савеза.

Министарство надлежно за послове пољопривреде и трговине. Задружни савез и Фонд за развој задруга, који су носиоци права и обавеза у погледу управљања повереном задружном имовином која преостане после ликвидације задруге, дужни су да о употреби и управљању повереном задружном имовином сваких 6 месеци извештавају, поред министарства надлежног за послове задруга (Министарство економије и регионалног развоја), и министарство надлежно за послове пољопривреде. Поред тога, министарство надлежно за послове пољопривреде и трговине добија овлашћење подношења захтева за покретање ванредне задружне ревизије задруге чија делатност спада у делокруг тог министарства (земљорадничке и потрошачке задруге).

Такође, друга надлежна министарства овим законом добијају овлашћење подношења захтева за покретање ванредне задружне ревизије задруге чија делатност спада у делокруг тог министарства (министарство надлежно за послове просторног планирања – стамбене задруге, министарство надлежно за послове просвете – ученичке задруге, министарство надлежно за послове економије и министарство надлежно за послове социјалне политике - социјалне задруге, министарство надлежно за послове економије и министарство надлежно за послове рада – омладинске задруге итд).

Регистар привредних субјеката овим законом стиче овлашћења у погледу уписа осивања, усклађивања, статусних и других промена и пријема других податак о задругама и задружним савезима, у складу са одредбама закона којим се уређује регистрација привредних субјеката. Такође, овај регистар стиче овлашћења покретања поступка ликвидације по службеној дужности, о трошку задруге, у случају испуњења одговарајућих законских услова. Поред тога, Регистар привредних субјеката ће имати овлашћење подношења захтева за покретање ванредне задружне ревизије над одређеном задругом.

Законом се утврђује да задруга ужива посебну заштиту Републике, територијалне аутономије и јединице локалне самоуправе у обављању њене претежне делатности, која се огледа у подстицању задругарства мерама економске и аграрне политике, укључујући давање одговарајућих олакшица и погодности, које се утврђују посебним прописима. Територијалне аутономије и јединице локалне самоуправе могу

у сарадњи са задружним савезима, односно задругама са своје територије да формирају задружне фондове за унапређење и развој задружног сектора.

Општи задружни савез Србије, који представља репрезентативни савез задружног сектора и окупља све задружне савезе основане за територији Републике Србије, оснива се овим законом за територију Републике Србије, уређује му се организација, рад и овлашћења, и утврђује се и уређују да је овај задружни савез правни следбеник Задружног савеза Југославије. Поред послова свих задружних савеза, Општи задружни савез Србије обавља нарочито и следеће послове: активно учествује у креирању задружне политике Републике Србије и предлаже мере надлежним државним органима; представља задруге у иностранству и остварује сарадњу са међународним задружним организацијама; организује суд части и уређује начин његовог рада; стара се о унапређењу задружне политике и у том циљу сарађује са надлежним државним органима; обавља послове поверене овим законом; организује обуке и испите за стицање лиценце за задружног ревизора; издаје лиценцу и врши надзор над радом овлашћених задружних ревизора; обавља друге послове предвиђене овим законом и правилима задружног савеза. Општи задружни савез Србије добија регулаторна ради доношења следећих прописа и општих правних аката: правилник којим се уређује вођење Књиге задруга и вођење задружне статистике, правилник којим се уређује задружна ревизија, програм за полагање испита за задружног ревизора, програм обука за задружне ревизоре и правилник којим се уређује именик задружних ревизора, а по претходној сагласности министарства надлежног за послове задруга. Општи задружни савез Србије ће почети са радом најкасније у року од дванаест месеци од дана ступања на снагу овог закона. Даном почетка рада, Општи задружни савез Србије преузима права и обавезе, послове, предмете, опрему, средства за рад, архивску грађу, регистраторски материјал и осталу покретну и непокретну имовину Задружног савеза Југославије, као и потребан број запослених из Задружног савеза Југославије, који престаје са радом даном почетка рада Општег задружног савеза Србије. О имовини Задружног савеза Југославије држава мора да води посебну бригу у настојању да онемогући отуђење имовине коју преузима Општи задружни савез Србије, као ни њено умањење или деобу, јер иста имовина мора да буде употребљавана у општој користи задружног сектора. Општи задружни савез Србије нема права без посебне сагласности Владе да располаже задружном имовином коју преузима од Задружног савеза Југославије.

Нови закон о задругама ће имати битан утицај на задружне ревизоре, јер се законским одредбама прописују нова решења у домену услова за стицање дозволе (лиценце) за обављање послова задружне ревизије, издавања и одузимања те дозволе, садржаја и начина вођења именика задружних ревизора, начина вршења задружне ревизије, надзора над радом задружних ревизора, као и њихових других права и обавеза.

Утицај овог закона на Фонд за развој задруга се огледа у томе што се овим законом предвиђа да ће заштиту и унапређење задружног сектора Република подстицати и формирањем Фонда за развој задруга, који се уређује посебним прописом. Имовина задруге у задружној својини која преостане после ликвидације поверава се на привремено управљање струковном задружном савезу чији је члан била

та задруга, а ако задруга није била члан струковног задружног савеза имовина се поверава задружном савезу основаном за територију на којој је било седиште те задуге. Ову имовину задружни савез је дужан да употреби, у року од годину дана, за основање нове задруге на територији на којој је било седиште задруге која је престала да постоји. Уколико задружни савез не поступи у прописаном року, поменута имовина се предаје на управљање Општем задружном савезу Србије, који је у обавези да исту употреби за формирање нове задруге. Ако Општи задружни савез Србије не поступи у складу са том обавезом у року од годину дана, престала имовина поверава се на управљање Фонду за развој задруга, који је дужан да ту имовину употреби за развој задругарства (тзв. задружне субвенције). Фонд за развој задруга управља повереном имовином у корист задруга и даје је у закуп искључиво задругама, а средства од закупа употребљава за повољне кредите за задруге. Задружни савез и Фонд за развој задруга који су носиоци описаних права и обавеза, дужни су да о употреби и управљању повереном задружном имовином извештавају министарства надлежна за послове задруга и послове пољопривреде сваких 6 месеци.

VI. КОЈИ СУ ТРОШКОВИ КОЈЕ ЋЕ ПРИМЕНА ЗАКОНА ИЗАЗВАТИ ГРАЂАНИМА И ПРИВРЕДИ, НАРОЧИТО МАЛИМ И СРЕДЊИМ ПРЕДУЗЕЋИМА?

Овај закон не ствара трошкове за грађане, с обзиром да се истим не предвиђају никакве додатне обавезе за становништво.

Из овог закона произлазе трошкови регистрације задруга и задружних савеза у Регистру привредних субјеката, који води Агенција за привредне регистре (енгл. *information obligation*). Ти трошкови у форми накнаде за услуге су обавезни за будуће задруге, али и за постојеће задруге у смислу регистрације усклађивања, и према појединачном привредном субјекту (задруга / задружни савез) стоје у следећим износима:

- 1) накнада за регистрацију оснивања привредног субјекта износи 4.000,00 динара;
- 2) накнада за регистрацију огранка привредног субјекта износи 2.500,00 динара по огранку;
- 3) накнада за благовремено поднету регистрациону пријаву промене података о привредном субјекту износи 2.000,00 динара, а ако се регистрационом пријавом захтева више промена, накнада од 2.000,00 динара увећава се за 1.000,00 динара по промени;
- 4) накнада за регистрацију других података о привредном субјекту износи:
 - за регистрацију статусне промене 4.000,00 динара по привредном субјекту који учествује у статусној промени;
 - за резервацију назива 1.000,00 динара;
 - за регистрацију забележбе података од значаја за правни промет и других података који се у складу са законом региструју 2.000,00 динара;
 - за брисање привредног субјекта 2.000,00 динара.

Међутим, овим нацртом закона се не стварају нови трошкови за задружни сектор, односно њихово додатно регулаторно и/или административно оптерећење, будући да задруге и задружни савези већ сnose те трошкове према важећим законским и

подзаконским решењима и да су ови трошкови неопходни да би систем регистрације привредних субјеката функционисао.

Трошкови за задружни сектор постоје у погледу усклађивања организације, рада и других обавеза задруге и задружних савеза са новим законским решењима, регулаторним, административним и техничким обавезама (енгл. *compliance*). Највећи део овог усклађивања сносиће правници запослени у задругама и спољни правни саветници, пре свега адвокати, као и економски, пољопривредни и други стручњаци. Трошкови који произлазе из усклађивања стоје у висинама које су прописане или утврђене на тржишту услуга за конкретну врсту услуге.

Овим нацртом закона уређује се задружна ревизија на свеобухватан начин, па се тако за задружне ревизоре прописују обавезе у виду поседовања лиценце о стицању звања овлашћени задружни ревизор, коју Општи задружни савез Србије издаје лицу које испуњава следеће услове: висока школска спрема, положен испит за стицање професионалног звања овлашћени задружни ревизор, активно знање српског језика и да није осуђивано за кривично дело које га чини недостојним за обављање задружне ревизије. Задружни ревизори ће имати трошкове у складу са програмом за полагање испита за задружног ревизора, као и програмом обука за задружне ревизоре, које доноси Општи задружни савез Србије уз претходно прибављену сагласност министарства надлежног за послове задруга.

У том смислу, међу трошковима који за привредне субјекте (задруге и задружне савезе) произлазе из овог закона јесу трошкови задружне ревизије. У овом тренутку, Задружни савез Србије који обавља задружну ревизију на основу закона и подзаконских аката има утврђену накнада непосредних трошкова обављања задружне ревизије у износу од 8.496,00 динара, у који износ је урачунат порез на додату вредност (ПДВ). Међутим, овим нацртом закона се у том смислу не стварају нове врсте трошкова за задружни сектор, односно њихово додатно регулаторно и/или административно оптерећење новим издацима, будући да задруге и задружни савези већ сnose те трошкове према важећим законским и подзаконским решењима и да су ови трошкови неопходни да би систем задружне ревизије функционисао. Следствено, овде постоји могућност да ће доћи до повећања висине ових трошкова, услед већих регулаторних захтева за обављање задружне ревизије, па ће тако, последично, доћи до изражаја конкурентност субјеката на тржишту услуга задружне ревизије.

Закон прописује да се код задруге која је престала ликвидацијом преостала имовина те задруге поверава на привремено управљање одговарајућим задружним субјектима, који су дужни да ту имовину употреби за развој задругарства, те да о употреби и управљању повереном имовином извештавају министарства надлежна за послове задруга и послове пољопривреде сваких 6 месеци (енгл. *information obligation*). Применом овог решења, за ове субјекте којима се поверава на управљање наведена задружна имовина може доћи до стварања трошкова који се односе на управљање том повереном имовином, као и на извештавање с тим у вези.

Што се тиче оснивања Општег задружног савеза Србије, као правног следбеника Задружног савеза Југославије, овим нацртом закона је прописано да даном почетка рада Општи задружни савез Србије преузима права и обавезе, послове,

предмете, опрему, средства за рад, архивску грађу, регистраторски материјал и осталу покретну и непокретну имовину Задружног савеза Југославије, као и потребан број запослених из Задружног савеза Југославије, који престаје са радом даном почетка рада Општег задружног савеза Србије. Из ових разлога, неће се створити трошкови оснивања нове институције.

VII. ДА ЛИ СУ ПОЗИТИВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ДОНОШЕЊА ЗАКОНА ТАКВЕ ДА ОПРАВДАВАЈУ ТРОШКОВЕ КОЈЕ ЋЕ ОН СТВОРИТИ?

Сходно напред наведеном значају области које ће бити уређене овим законом, утврђује се да позитивна дејства која ће овај закон имати оправдавају трошкове. Наиме, трошкови које ће имати правни субјекти на које се овај закон односи представљају издатке финансијске природе, али, с друге стране, реформска уређеност једне веома битне гране привреде у целокупном свом обиму, те остварење начела правне сигурности представљају предности нефинансијске природе које у целости оправдавају трошкове усклађивања понашања адресата са овим законом и оправдавају трансакционе трошкове. Следом изнетог, трошкове које ће имати адресати овог закона можемо посматрати као опортунитетне трошкове у пренесеном значењу тог израза.

За разлику од развијених земаља, где задруге у претежном делу остварују тржишну функцију, у земљама у развоју, као и у неразвијеним земљама, задруге остварују првенствено улогу самопомоћи и солидарности (тзв. социјална функција задуга). Управо ова друга карактеристика представља битну позитивну последицу по привредни, односно друштвено-економски систем Републике Србије. Усклађивање задружног сектора са овим законом ће помоћи остваривање тих начела и вредности, као и пораст професионалности задруга и задругара, те повећање њихове конкурентности.

Задруга има велики потенцијал за одрживи привредни и друштвени развој у заједници по принципу „одоздо–навише“. Ово се односи и на ситуацију у Републици Србији данас. Имајући у виду широк спектар међународних и домаћих искустава, утврђује се да правна форма задруге има различите привредне и друштвене предности у односу на друге облике пословања, и то:

- потенцијал за стварање сигурнијих и одрживих послова;
- демократски (учеснички) модел управе;
- понуда услуга бољег квалитета, односно услуга које су потребне заједници, које корпоративни сектор не пружа због малог профита, поготово у области здравствене заштите, социјалне заштите, рекреације, сеоског туризма и пружања основних добара и услуга (нпр. продавнице на удаљеним местима);
- потенцијал за оживљавање пољопривреде, рурални и регионални развој, посебно успостављањем непосредне везе између пољопривредног произвођача и тржишта која може да оствари већу додатну вредност основним произвођачима, увећа приходе и повећа сигурност пољопривредника, што све води већем улагању у пољопривреду и смањењу миграција из села у градове, из неразвијених и мање развијених у развијене регионе, а што даље утиче и на поправљање демографске слике;
- потенцијал за смањење нивоа неформалне („сиве“) економије, посебно у традиционално врло неформалном пољопривредном сектору, што резултира

већим убирањем пореза (већа издашност пореских облика) и нижом стопом противправног понашања (нижи степен пореске евазије);

- позитивни ефекти на станоградњу и решавање нерешених стамбених питања великог броја становника;
- потенцијал за акумулацију друштвеног (социјалног) капитала и солидарности, промоцију социјалне правде и равноправности у локалној заједници и друштву (социјалне задруге и потрошачке задруге организоване у форми тзв. СОС маркета);
- подстицање здраве конкуренције у привредним гранама у којима су (у нашим условима и околностима) традиционално заступљени монополски, дуополски и олигополски положаји, односно доминантни положаји великих привредних друштава (станоградња, потрошња, аграр);
- велики значај за локални економски развој;
- позитивни еколошки ефекти.

Имајући на уму обележја и специфичности задруге, као закључак се установљава да су задруге, а посебно социјалне задруге, иманентна правна форма организације и институционализације социјалног предузетништва (социјалне економије). Алфред Маршал, познати британски економиста, је ове карактеристике сумирао у следећој реченици: “Неки покрети имају високе социјалне циљеве, други у својој основи имају бизнис, док задругарство има истовремено и једно и друго“.

Следом наведених предности задруга, овде је потребно истаћи отпорност и тзв. еластичност задруга на ударце глобалне економске кризе. Ову чињеницу нарочито одсликавају подаци и закључци Међународне организације рада, која бројним активностима подржава задружни сектор. Власничко-управљачки модел задруга (чак и финансијских задруга), а који није заснован на капитал-учешћу у привредном ентитету, за разлику од тзв. капитал-центричних привредних ентитета (усмерених првенствено ка максимизацији добити, као и бонуса за менаџере, и то, по правилу, у кратком року), као и дугорочна усмереност ка остваривању задружних циљева, кључни су фактори заслужни за резистентност задруга на разарајуће последице економско-финансијске кризе.

Подаци у наставку ове анализе представљају добру илустрацију лоше руралне, регионалне и демографске слике у Републици Србији, које захтевају реформе, подстицаје, ревитализацију и унапређења, између осталог, и овим законом којим се уређују задруге. Наиме, демографске промене у ванградским (мешовитим и сеоским насељима) у Републици Србији (без Косова и Метохије) указују на три значајна процеса: деаграризацију, депопулацију и сенилизацију. Деаграризацију илуструје смањење учешћа пољопривредног у укупном становништву – са преко 70% у 1948. на 18,0% (Централна Србија), односно 13,7% (Војводина) у 1991. години; депопулацију ванградских насеља потврђује смањење броја становника са 4.734.698 лица у 1948. на 3.272.105 лица у 2002. години, односно за 1.462.593 лица или за 30,9%. У истом периоду учешће становништва сеоских и мешовитих насеља смањено је са 81,7% на 43,6% укупног становништва у Републици Србији. Сенилизацију становништва у ванградским насељима истовремено потврђује и апсолутни (са 424.268 лица у 1948. на 828.704 лица у 2002. години односно за 404.436 лица или за 51,2%) и релативни пораст становника који припадају старосним групама 60 и више година - са 9,0% на 25,3% укупног броја становника у мешовитим и сеоским насељима Републике Србије.

Узроци миграција који су утицали на депопулацију и сенилизацију сеоског становништва у Републици Србији су бројни, али се као најзначајнији истичу:

- масован трансфер највиталнијег сеоског становништва, најпре из пољопривреде у индустрију (деаграризација због индустријализације), а затим и из села у градове (дерурализација због урбанизације);
- доминантно запошљавање сеоске омладине после завршеног школовања у градовима, због одсуства политике равномерног регионалног и руралног развоја у Републици Србији;
- егзодус млађег сеоског становништва на тзв. привремени рад у иностранство (економска емиграција) у периоду после 1970-тих година;
- перманентно напуштање пољопривреде као јединог или доминантног извора прихода сеоског становништва (гранске миграције), услед неодговарајуће аграрне, наследне и социјалне политике;
- одлазак женске популације из сеоских у градске средине, чиме је поремећена полна структура млађих група сеоског становништва и њихова репродукција;
- емиграција млађег и школованог сеоског становништва у иностранство у време дезинтеграције бивше СФРЈ, ратова у окружењу, економске блокаде, изолованости, политичке диктатуре, НАТО напада, унутрашњих немира, раздора, раслојавања и несрећности у Републици Србији.

Епилог таквих демографских промена најбоље илуструје претварање сеоских насеља са малим бројем становника у географске топониме без стално настањених становника. Уобичајено је схватање да је та појава карактеристична за планинска и пригранична подручја, али су и резултати сада већ застарелог пописа из 1991. године упозоравали да је демографска девастација постала стварност у селима и на подручју Београда. У Републици Србији је велики број села без пољопривредника, при чему многа од њих нису ни приградска насеља, нити су без ресурса за пољопривредну производњу. Демографске промене на селу условљавају и вишеструке негативне последице код укупно око 900 хиљада домаћинстава која су поседовала индивидуално пољопривредно газдинство на подручју Централне Србије и Војводине.

Те промене се могу сагледати и кроз неколико илустративних показатеља, као што су:

- практично већ тзв. угашена огњишта на 16,4% или 157.783 газдинстава без активних чланова (без укућана или без укућана млађих од 65 година);
- 49,5% или 476.830 газдинстава без пољопривредника на којима је пољопривреда само допунска или споредна делатност;
- домаћинства која су у процесу гашења на 20,3% или 195.338 газдинстава где су живели чланови старији од 60 година, чије су поседе наследници, у највећем броју случајева, продали, запустили или напустили;
- „гастарбајтерских“ 11,7% или 112.949 газдинстава, са којих је један или више чланова привремено радио у иностранству;
- свега 26,5% или 255.444 чистих пољопривредних газдинстава;
- чак 27% или 260.209 газдинстава са поседом мањим од 1 ха, што се, и у нашим условима аграрног привређивања, може сматрати окућницом или рекреативним имањем;
- свега 4,6% или 44.387 газдинстава већих од 10 ха која би, уз модернизацију технике и технологије производње, те одговарајуће производно организовање,

могла да буду потенцијално конкурентна фармерима у аграрно мање развијеним земљама Европске уније;

преко 160 хиљада нежењених лица мушке популације старијих од 35 година а настањених на селу, што последично утиче на демотивацију за унапређење газдинстава и домаћинстава; чиме се изводи рачуница да наставак тог тренда води у претварању сваког шестог газдинства у наредној генерацији у тзв. угашена огњишта.

Развој села је могућ ако постоје субјекти у селу који могу да носе рурални развој: задруге, као и мала и средња предузећа, што подразумева разноврсне облике пословних активности. Наиме, задруге су у ранијем периоду показале да могу успешно да обављају своју друштвену функцију у селима, као што је: изградња локалних путева, увођење струје у села, побољшање здравствене заштите сеоског становништва, организација културно-забавног живота, изградња игралишта за децу, окупљању омладине у сеоским срединама итд, а пре свега, да запошљавањем младих високо-стручних кадрова (посебно, инжењера) обезбеде критичну интелектуалну масу за бржи трансфер технологије у пољопривредну производњу и утицај на развој културе, просвете, сеоског туризма и других облика живота у селу. Запошљавањем високо-стручних кадрова и друге радне снаге у селима битно би се допринело решавању једног од највећих проблема - незапослености, а задруге би тако поново постале носилац развоја наше пољопривреде и села. Задруге имају капацитет и потенцијал у погледу заустављања пада пољопривредне производње. Тзв. сива економија је врло распострањен облик трговине пољопривредним производима, од чега штете имају и пољопривредни произвођачи и држава. Наиме, услед овог неформалног облика трговине држава не убира приходе од пореза на додатну вредност, а пољопривредни произвођачи су изложени експлоатацији у сектору набавке и сектору продаје пољопривредних производа. Враћање промета пољопривредних производа у легалне трговинске токове може се само обезбедити организовањем задруга као доминантног облика организације и промета пољопривредних производа. Задруге су се, такође, показале као ефикасан инструмент у борби против сиромаштва, као и у социјалном укључивању (социјална инклузија, социјална реинтеграција).

Иако је усмерена на вршење одређене привредне делатности, задруга се битно разликује од привредног друштва, пре свега по статусу својих чланова, расподели добити, праву гласа и солидарности уместо сразмерности улагања. У том компанијскоправном смислу, задружни сектор истиче предности демократског удруживања задругара са једнаким улозима (основним капиталом) или чланаринама и равноправним правом гласа у односу на акционарска друштва или већа друштва с ограниченом одговорношћу, као класична (традиционална) друштва капитала са великим бројем ситних акционара, односно уделничара са мањинским бројем гласова у том друштву и незнатним утицајем на корпоративно управљање.

Када је реч о прописивању нових захтева у погледу задружне ревизије, утврђује се да успостављање ефикасног механизма откривања и превенције злоупотреба, које су у већем обиму биле заступљене у задружном сектору, те већег квалитета задружне ревизије, налаже ове мере које оправдавају административне трошкове које ће произвести за адресате тих регулаторних захтева.

Везано за могуће трошкове за задружне субјекте којима се поверава на управљање задружна имовина задруге која је престала ликвидацијом, настале услед тог поверавања имовине на управљање, као и извештавања у том смислу, утврђује се

да су ови могући трошкови, који би настали услед тзв. задружних субвенција, оправдани издаци како би се очувао континуитет задружне имовине, као једног од основних обележја задружног сектора, и предупредило њено даље распарчавање.

VIII. ДА ЛИ СЕ ЗАКОНОМ ПОДРЖАВА СТВАРАЊЕ НОВИХ ПРИВРЕДНИХ СУБЈЕКТА НА ТРЖИШТУ И ТРЖИШНА КОНКУРЕНЦИЈА?

Овим законом ће се обезбедити развој тржишне економије. Држава је интервенисала у оној мери и оном врстом инструмената који су неопходни да се осигура функционисање законитости тржишта и предупредити злоупотребе.

Законска решења омогућавају појаву нових привредних субјеката и развој конкуренције и конкурентности домаће привреде, односно оснивање, опстанак (преживљавање на тржишту), развој и конкурентност задруга и задружног сектора. То је посебно битно у односу на мале и средње задруге. Такође, предвиђена законска решења доприносе томе да се задруге, које се тренутно налазе у неравноправном положају на тржишту у односу на незадружне привредне и друге тржишне субјекте (практично, тржишна маргинализација), које се у великом делу стручне и шире јавности посматрају као превазиђена и анахрона институционална форма пословања и које, у целини посматрано, послују са губитком, доведу у равноправнији положај са другим тржишним субјектима. Номинални и процентуални показатељи и подаци изнети у претходним излагањима ове анализе илустративно говоре у прилог томе. Да би задружни сектор успео да се ревитализује, опстане на тржишту и развије се, неопходни су му имовина, финансијска средства, обртни капитал, купци производа (потрошачи) и јавни подстицаји, а овај закон представља правни основ за то.

Овај закон треба да пружи подстицаје за развој задруга, где се као посебно значајно може издвојити ојачавање земљорадничких, стамбених и потрошачких задруга, као привредних субјеката који послују у привредним гранама у којима су (у нашим условима и околностима) традиционално заступљени монополски, дуополски и олигополски положаји, односно доминантни положаји великих привредних друштава.

Што се тиче пословања и активности задруга, задружних савеза и Општег задружног савеза Србије, ови субјекти ће да функционише у складу са прописима о заштити конкуренције (Закон о заштити конкуренције и пратећи подзаконски прописи), а примену над спровођењем ових прописа врши Комисија за заштиту конкуренције, као и Управни суд у другом степену.

С обзиром на велики број могућности и опција за злоупотребе и изигравање права у погледу задружне ревизије, посебно путем повезивања задруга, задружних савеза и задружних ревизора у виду контролног утицаја једног субјекта на други, а нарочито оног који није одмах видљив, или преко заједничког (симултаног, усклађеног) деловања више субјеката и томе слично, чиме се све нарушава тржишна конкуренција и фер тржишна утакмица, овим законом је утврђена забрана сукоба интереса, тако што је прописано да независни задружни ревизор не може да обавља ревизију у задрузи у којој је члан или је у њој запослен, као ни у задружном савезу коме његова задруга припада или је у задружном савезу запослен.

IX. ДА ЛИ СУ СВЕ ЗАИНТЕРЕСОВАНЕ СТРАНЕ ИМАЛЕ ПРИЛИКУ ДА СЕ ИЗЈАСНЕ О ЗАКОНУ?

У припреми овог нацрта закона, у току целог поступка активно су учествовали представници организованог задружног и привредног сектора у својству чланова пројектне групе за израду Нацрта закона: Задружни савез Србије, Задружни савез Војводине, Савез стамбених задруга Србије, Савез омладинских задруга Србије и Привредна комора Србије, чиме је обезбеђено активно учешће приватног сектора (тзв. преговори). Представници наведених задружних, односно пословних асоцијација су били чланови Радне групе за припрему Нацрта закона о задругама, чиме је остварено партнерство јавног и приватног сектора у регулаторим активностима. Велики допринос наведене асоцијације су дале и у организовању и одржавању јавних расправа о овом нацрту закона. Непосредна искуства из праксе поменутих задружних, односно пословних асоцијација била су важна основа за дефинисање, артикулацију и уобличавање правних норми овог нацрта закона (тзв. консултације). Према томе, у току израде овог нацрта закона све заинтересоване стране имале су прилику да се изјасне о предлозима законских решења, чиме је Нацрт закона усклађен са одредбама Пословника Владе и Јединствених методолошких правила за израду прописа, као и међународним препорукама и стандардима.

Јавна расправа о Нацрту закона о задругама спроведена је у периоду од 15. децембра 2010. године до 31. јануара 2011. године. Програмом јавне расправе је било предвиђено да презентације и расправе о Нацрту закона буду организоване у већим градовима Републике Србије, и то на основу правилне регионалне заступљености. У оквиру исте, све заинтересоване институције, групе и појединци имали су прилику да узму учешће у јавној расправи, као и да своје предлоге, коментаре и сугестије доставе на наменски креирану адресу електронске поште: zadruga@merr.gov.rs, како би били разматрани приликом израде финалног текста Нацрта закона о задругама. Текст радне верзије Нацрта овог закона званично је истакнут на Интернет страницу Министарства економије и регионалног развоја: www.merr.gov.rs, као и Интернет странице задружних савеза. У том смислу, од стране различитих заинтересованих субјеката пристигли су значајни предлози и коментари, који су разматрани и уграђивани у текст Нацрта овог закона у случају њихове оправданости и основаности.

Презентације и расправа о Нацрту закона о задругама припремљене су у сарадњи са задружним савезима, а према следећем распореду:

- 21. децембар 2010. године – Нови Сад
- 13. јануар 2011. године - Ниш
- 18. јануар 2011. године – Ужице
- 21. јануар 2011. године – Краљево
- 25. јануар 2011. године – Београд

У току припреме одредаба и јавне расправе о Нацрту закона о задругама, отворена су бројна питања која се односе на задружни сектор. Многе сугестије задружних посленика, које су оцењене као оправдане и основане, су прихваћене и уграђене у текст нацрта овог закона. Питања, примедбе, сугестије, предлози и мишљења која су се издвојила у комуникацији са задружним сектором и другим

заинтересованим странама у поступку пропреме овог нацрта закона и током јавне расправе јесу следећа:

- i. решавање проблематике задружне имовине и њеног повраћаја задружном сектору;
- ii. питање финансијских задруга;
- iii. обавезност или факултативност надзорног одбора;
- iv. поверавање јавних овлашћења задружним савезима;
- v. прописивање да оснивачи омладинских задруга могу да буду само незапослена лица;
- vi. законско прецизирање задруга које послују са чланарином - УСВОЈЕНО;
- vii. увођење и правних лица као оснивача задруге;
- viii. омогућавање задругама да обављају све законом дозвољене делатности;
- ix. смањење броја оснивача на пет;
- x. навођење у чему се огледа посебна заштита задруга;
- xi. брисање института „јемство за улог“;
- xii. увођење више улога по једном задругару;
- xiii. прописивање пословника о раду органа задруге;
- xiv. формирање националног фонда за помоћ задругама;
- xv. брисање секретара из круга органа задружног савеза;
- xvi. прописивање да се задружна ревизија врши сваке три године;
- xvii. увођење женских и еколошких задруга;
- xviii. прописивање фискалних подстицаја и олакшица;
- xix. решавање правне судбине Задружног савеза Југославије;
- xx. увођење неотуђивости задружне својине.

Све оправдане сугестије, примедбе и предлози су уграђени у текст Нацрта овог закона. С друге стране, одређеним сугестијама, примедбама и предлозима није било место у овом нацрту закона или уопште не представљају законску материју и нису предмет овог или других закона, или су сувише генералне природе, неодређене и уопштене, или могу бити решени на други начин или су већ решени законом, односно на неки други начин, а одређене сугестије, примедбе и предлози нису били оправдани и основани.

Када је реч о одговору на посебне примедбе, питања, сугестије и предлоге, који су напред наведени, потребно је указати на следеће:

Задружни сектор је посебно истакао да је неприхватљиво да имовина која се *de facto* налази у задружној својини, а *de iure* у друштвеној, на било који начин остане у тој друштвеној својини¹⁶ или пређе у државну својину („национализација задружне својине“), већ да мора и правно да пређе у задружну својину и да као таква буде уписана у јавним књигама. Решења овог закона то омогућавају.

Велики број питања и коментара пре и у току јавне расправе се односио на финансијске задруге. Наиме, нестанак финансијских задруга из економско-финансијског и правног живота у Републици Србији представља посебан проблем. Штедно-кредитне задруге, као и штедно-кредитне службе унутар задруга, су у претходном периоду биле један од основних носилаца развоја задруга и

¹⁶ Задружни сектор наводи да се овде ради о узурпацији задружне имовине.

задругарства, а тиме и области у којима задруге делују. Међутим, ове депозитне финансијске институције су, истовремено, биле и поље за различите врсте злоупотреба. Регулаторно посматрано, у овом тренутку, премда су штедно-кредитне задруге предвиђене и уређене одредбама важећих закона којима се уређују задруге, услед предузетних мера од стране Народне банке Србије у вршењу управних јавних овлашћења надзора над радом финансијских институција, одузимања дозвола за рад штедно-кредитних задруга и њихове ликвидације, те доношења Закона о банкама („Службени гласник РС“, бр. 107/05 и 91/10), који у члану 5. став 1. прописује да се нико осим банке не може бавити примањем депозита, а у ставу 2. истог члана да се нико осим банке не може бавити давањем кредита и издавањем платних картица, осим ако је за то овлашћен законом, и стављања ван снаге Закона о банкама и другим финансијским организацијама („Службени лист СРЈ“, бр. 32/93, 61/95, 44/99 и 36/02 и „Службени гласник РС“, бр. 72/03 и 61/05), штедно-кредитне задруге, односно финансијске задруге у Републици Србији представљају „мртво слово на папиру“. Потреба развоја тзв. нове генерације задруга је логично наметнула потребу одговора на питање реафирмације финансијских задруга. У том смислу, постоје алтернативе да се ове задруге оснују и организују као недепозитне или као депозитне небанкарске финансијске институције. Констатовано је да је за задружни сектор карактеристично оснивање финансијских задруга у форми депозитних финансијских институција. Пре свега, то се односи на кредитне уније, односно штедно-кредитне задруге. Кредитне уније (енгл. *credit unions*) су, наиме, истовремено финансијске институције и задруге (кооперативе) у својини и под контролом својих чланова – задругара, која послује на принципу прикупљања штедних улога, односно депозита од својих чланова – задругара и давања кредита члановима – задругарима, пружајући им и друге финансијске услуге.¹⁷ Кредитне уније могу бити организоване као непрофитне институције (енгл. *not-for-profit institutions*) или као профитне (енгл. *for-profit institutions*). Ове финансијске институције разликују се од банака и других финансијских институција по томе што су клијенти кредитне уније истовремено и њени власници, који бирају управу и доносе одлуке у складу са демократским начелом „један члан – један глас“, без обзира на износ финансијских средстава који су уложили у кредитну унију. Кредитне уније пружају многе истоветне финансијске услуге као банке, често користећи различиту терминологију за исте услуге, и то активне, пасивне и неутралне финансијске (банкарске) послове, али са нижим каматним стопама од банака. Специфична организациона, власничка и управљачка структура кредитних унија показала се великим делом као делотворно решење за агенцијске проблеме. Кредитне уније нису уређене правом Републике Србије. Када је реч штедно-кредитним задругама (енгл. *savings and credit cooperatives*) из важећих закона који уређују задруге, исте од дана почетка примене Закона о банкама, који у члану 5. став 1. изричито прописује да се нико осим банке не може се бавити примањем депозита, не остављајући простор ни да ово питање буде уређено посебним законом – нису дозвољене, те тако ова њихова законска предвиђеност представља само „мртво слово на папиру“. Имајући све изложено у виду, овим нацртом закона је, након опсежне дискусије пре и у току јавне расправе, предвиђено да се задруге могу оснивати и као финансијске организације, што се уређује посебним законом. Сагласно наведеном, утврђено је да уколико се постигне

¹⁷ Финансијске задруге послују по тзв. „*members only*“ принципу.

институционални договор на релацији Народна банка Србије, Министарство економије и регионалног развоја и Министарство финансија о потреби законског уређења депозитних финансијских задруга, као претходни услов биће неопходна измена цитиране одредбе Закона о банкама. Ако се наведени институционални договор постигне, у циљу прецизног и делотворног уређења и успостављавање ових финансијских институција, а имајући у виду могућности злоупотреба, које су се у прошлости дешавале, биће потребно законом прописати, између осталог, контролу рада ових небанкарских финансијских институција и спречавање злоупотреба, осигурање депозита и ефикасну правну и институционалну заштиту депонената.

Током јавне расправе о овом нацрту закона као алтернатива се постављало прописивање надзорног одбора задруге као обавезног или факултативног органа задруге? При том разматрању је узето у обзир да Европска задруга познаје два модела управљања: једнодомни (енгл. *one-tier*) и дводомни (енгл. *two-tiers*), где су органи Европске задруге скупштина и у дводомном моделу управе – управни и надзорни одбор, а у једнодомном моделу управе – управни (извршни) одбор. Имајући у виду потребе спречавања злоупотреба, укључујући чињеницу да задружна ревизија има *ex post* дејство, те захтеве и мишљења самог задружног сектора, овим законом је прописано постојање надзорног одбора задруге као обавезног органа као правило, са изузетком у односу на мале задруге. Што се тиче поверавања јавних овлашћења задружним савезима, овим законом се иста поверавају Општем задружном савезу Србије. Предлог да се пропише да оснивачи омладинских задруга могу да буду само незапослена лица није прихваћен, јер је исти сувише рестриктиван, односно искључујући и супротан је задружним начелима. Овим законом је прихваћен предлог да се законски прецизирају задруга које послују са чланарином, а уведена су и правна лица као оснивачи задруге кроз институцију сложене задруге. Такође, овим законом су детаљно прописана задружна начела и вредности, а задругама је законски омогућено да обављају све законом дозвољене делатности. Имајући у виду разлоге и потребе оснивања нових задруга и јачања задружног сектора и пословања, усвојен је предлог да се број оснивача смањи са десет, како је првобитно било предвиђено овим нацртом закона, на пет. Даље, прихваћен је предлог задружног сектора да се овим законом ближе наведе у чему се огледа посебна заштита задруга. Правни институт „јемство за улог“ није прописан, будући да би то могло да има негативан утицај на оснивање задруга и има потенцијал да буде доведе до злоупотреба и извитоперења у пракси. С друге стране, имајући у виду идентитет задруга и начина њиховог функционисања, те потребе спречавања злоупотреба и изигравања закона, није прихваћен предлог да се уведе више улога по једном задругару. Предлог да се овим законом пропишу пословници о раду органа задруге није усвојен, јер то није законска материја, него материја аутономног задружног права. Предлог да се предвиди формирање националног фонда за помоћ задругама је усвојен и уграђен у овај нацрт закона. Прихваћен је предлог да се секретар брише из круга органа задружног савеза. Предлог да се задружна ревизија врши сваке три године није усвојен, јер је установљено да је овај период сувише дугачак, што би могло да доведе до тога да задружна ревизија изгуби своју функцију, те да дође до злоупотреба задружне форме ради непоштених циљева и интереса. Женске и еколошке задруге (задруге које се баве еманципацијом и друштвеним укључивањем жена, и питањима заштит животне средине) овим законом нису уведене као посебна врста задруга, будући да исте спадају у социјалне задруге, које су предвиђене овим законом, при чему је прописано да се социјалне задруге

ближе уређују посебним прописом. Такође, поред егземпларног набрајања врста задруга (земљорадничке, стамбене, потрошачке, занатске, социјалне, омладинске, ученичке), овим нацртом закона је предвиђено постојање и других врста задруга за обављање производње, промета робе, вршења услуга и других делатности у складу са овим законом. Овај закон примењује се на све врсте задруга, осим ако посебним прописом донетим на основу овог закона, за поједине врсте задруга није друкчије одређено. На овај начин утиче се на спречавање настанка законских, односно правних празнина и пружа могућност посебног уређења одређених задружних односа и институција. Задруге се, дакле, могу оснивати за обављање и других делатности које нису забрањене законом. Наведено набрајање задруга и њихово описивање није учињено на таксативан начин, па се тако законски оставља могућност да се задруге оснивају и организују и у другим областима, поред поменутих традиционалних области. Везано за прописивање фискалних подстицаја и олакшица, утврђено је да исто представља материју посебних закона и прописа. Што се тиче решавања правне судбине Задружног савеза Југославије, овим законом је предвиђено да је Општи задружни савез Србије правни следбеник тог задружног савеза и да, даном почетка његовог рада, Задружни савез Југославије престаје с радом. У погледу увођења неotuђивости задружне својине, овим нацртом закона је утврђена забрана умањења задружне својине.

Х. КОЈЕ ЋЕ СЕ МЕРЕ ТОКОМ ПРИМЕНЕ ЗАКОНА ПРЕДУЗЕТИ ДА БИ СЕ ОСТВАРИЛО ОНО ШТО СЕ ДОНОШЕЊЕМ ЗАКОНА НАМЕРАВА?

Како би се остварили циљеви овог закона, заједничким радом надлежних регулаторних тела, најпре ће се приступити доношењу подзаконских и других прописа и аката којима се овај закон извршава, и то:

- посебан правни акт, који доноси Влада Републике Србије, а којим се оснива Комисија за идентификацију и разграничење задружне и државне својине на имовини у друштвеној својини на којима одређена права полажу задруге, са задатком да изврши разграничење државне и задружне својине на објектима и земљишту који се у тренутку доношења закона воде као друштвена својина, а на којима неко право полажу задруге;
- уредба, коју доноси Влада Републике Србије, а којом се прописује начин разграничења на објектима на којима су задруге у катастру непокретности уписане као носиоци права у друштвеној или задружној својини, где су објекти изграђени у време када су задруге биле основне организације удруженог рада пољопривредних радних организација и комбината, а грађевинска дозвола гласи на радну, односно основну организацију удруженог рада, а не на задругу; начин разграничења државне и задружне својине на градском грађевинском земљишту и на грађевинском земљишту које је задругама додељено од локалне самоуправе без накнаде; дефинише појам исправе на основу које задруга стиче задружну својину;
- подзаконски прописи и општи правни акти, које доноси Општи задружни савез Србије, и то: правилник којим се уређује вођење Књиге задруга и вођење задружне статистике, правилник којим се уређује задружна ревизија, програм за полагање испита за задружног ревизора, програм обука за задружне ревизоре и

правилник којим се уређује именик задружних ревизора, а по претходној сагласности министарства надлежног за послове задруга. Предвиђено је да Општи задружни савез Србије доноси и правилник којим се ближе уређује лиценца за обављање задружне ревизије.

Веома битну улогу у правилном спровођењу одредаба овог закона има задружна ревизија, која је овим а законом детаљно прописана, укључујући прописивање услова за стицање лиценце за њено обављање. Општи задружни савез Србије вршиће надзор над спровођењем задружне ревизије од стране овлашћених задружних ревизора и о томе подносити годишњи извештај министарству надлежном за послове задруга, а ово министарство ће вршити надзор над спровођењем задружне ревизије и представљати другостепени орган у жалбеним поступцима поводом задружне ревизије

Предвиђено је и да, у циљу ефикасног спровођења одредаба овог закона, Влада на предлог министарства надлежног за послове задруга, у року од 30 дана од дана доношења овог закона, именује Припремну комисију од пет чланова, чији је задатак израда општих аката, припрема за избор органа, као и обављање других послова неопходних за почетак рада Општег задружног савеза. Планирано је да ову комисију чине представници министарства надлежног за послове задруга (Министарство економије и регионалног развоја) и представници организованог задружног сектора. Средства за трошкове рада Припремне комисије обезбеђују се из буџета Републике Србије. Почетком рада Општег задружног савеза престаје са радом Припремна комисија. На овај начин даје се подстицај на успостављање, развој и подизање институционалних капацитета, као и стварање ваљане основе за делотворно и правично вршење изворних и поверених овлашћења Општег задружног савеза Србије.

Како би се превазишли ризици неусклађености организације и пословања задружног сектора са одредбама овог закона, те утицало на предупређење и спречавање неправилних поступања, Министарство ће у сарадњи са организованим задружним сектором припремати и спроводити планове одговарајућих активности у периодичним интервалима, програме и пројекте, што укључује склапање уговора као инструмената којима се уређују права и обавезе у тим односима, као и *ex post* анализу ефеката овог закона. Поред наведених мера, у плану је и одржавање обука, семинара и трибина, са учешћем јавног и приватног сектора, у циљу детаљног упознавања са одредбама овог закона, правима и обавезама које из њега проистичу.

Предмет: Приказ података Међународног задружног савеза (енгл. *International Co-operative Alliance - ICA*) о задругама и задругарству у свету – тзв. Задружни покрет (енгл. *Co-operative Movement*)

„Задружни покрет“ спаја преко 800 милиона људи у свету. Уједињене нације су 1994. године процениле да скоро 3 милијарде људи или половина светске популације обезбеђује средства за живот преко задруга. Задруге настављају да играју значајне економске и друштвене улоге у друштвеним заједницама ових људи. У наставку су одређене чињенице о задружном покрету које показују њихову изузетну важност и допринос економском и друштвеном напретку.

1) Велики делови популације су чланови задруга - задругари

- У Азији 45,3 милиона људи су чланови кредитних унија (енгл. *credit unions*) - (извор: *Association of Asian Confederation of Credit Unions, Annual Report 2007/2008*);
- У Аргентини постоји 12.670 задружних друштава са преко 9,3 милиона чланова – приближно 23,5% укупног броја становника (извор: *"Las Cooperativas y las Mutuales en la República Argentina", Instituto Nacional de Asociativismo y Economía Social (INAES), 30 June 2008*);
- У Белгији је у 2001. години постојало 29.933 задружна друштва;
- У Боливији су 2.940.211 људи или трећина од укупног броја становника чланови су 1.590 задруга (извор: *Diagnóstico Nacional Cooperativo (DNC), 2008 as reported in Boletín Informativo aciaméricas.coop N°65, December, 2008*);
- У Канади, четири од десет Канађана су чланови најмање једне задруге. У Квебеку приближно 70% од укупног броја становника су чланови задруге, а у Саскатчевану 56% (извор: *Co-operative Secretariat, Government of Canada.*);
- У Колумбији преко 4,4 милиона људи или 10,7% од укупног броја становника су чланови 7.833 задруга. Покрет извештава о годишњој стопи раста од 11,27% са 453.180 нових чланова који су се учланили у задруге у 2008. години (извор: *CONFECOOP. Gestión Empresarial Socialmente Responsable: Desempeno del Sector Cooperativo Colombiano 2008*);
- У Костарици су преко 10% од укупног броја становника чланови задруга;
- У Финској, С група (*S-Group*) броји чланство од 1.468.572 физичких лица што представља 62% финских домаћинстава (извор: *SOK Corporation Annual Report 2004*);
- У Немачкој има 20 милиона људи који су чланови задруге, дакле сваки четврти становник;
- У Индонезији 27,5% породица, што представља приближно 80 милиона физичких лица су чланови задруга (извор: *Ministry of Co-operatives & SMEs, Indonesia, 2004*);
- У Јапану је свака трећа породица члан задруге;
- У Кенији је петина становника члан задруге или 5,9 милиона, с тим да 20 милиона Кенијаца непосредно или посредно обезбеђује средства за живот од Задружног покрета;
- У Индији преко 239 милиона становника су чланови задруга;

- У Малезији 5,9 милиона или 24% од укупног броја становника чланови су задруга (извор: *Ministry of Entrepreneur and Co-operative Development, Department of Co-operative Development, Malaysia, December 2006*);
- У Новом Зеланду 40% од укупног броја одраслих становника чланови су задруга и сродних организација (извор: *New Zealand Co-operative Association, 2007*);
- У Сингапуру 50% од укупног броја становника (1,6 милиона становника) чланови су задруга;
- У Сједињеним Америчким Државама 25% од укупног броја становника чланови су задруга;

2) Задруге су значајни економски фактори националних економија

- У Белгији фармацеутске задруге имају тржишни удео од 19,5%;
- У Бенину је штедно-кредитна задружна асоцијација обезбедила 16 милиона америчких долара за руралне кредите;
- У Бразилу задруге заслужне су за 40% пољопривредног БДП-а и за 6% укупног пољопривредног извоза. У 2006. бразилске задруге су извезле 7,5 милиона тона пољопривредних производа у вредности од 2,83 милијарди УСА долара у 137 земаља (извор: *Brazil-Arab News Agency, 2 February 2007*);
- У Боливији штедно кредитна задруга "Jesús Nazareno" Ltda (CJN) је акумулирала 25% укупне штедње у Боливији у 2002. години;
- Канадска задруга за производњу јаворовог шећера учествује са 35% у укупној светској производњи овог производа;
- У Обали Слоноваче задруге су инвестирале 26 милиона УСА долара за отварање нових школа, изградњу сеоских путева и оснивање клиника;
- У Колумбији 7.300 задруга су учествовали са 5,61% БДП-а у 2007. години – што је пораст од 5,37% у односу на 2006. годину, односно од 5,25% на 2005. годину. Ове задруге запошљавају 110.000 људи, са значајним учешћем у пословима из сектора здравства – 24,4%, транспорту 18,3%, пољопривреде 8,3% и финансијског сектора са 7,21%. Задруге такође обезбеђују 87,5% од укупне микрокредитне активности у целој земљи; пружају здравствено осигурање за чак 30% од укупног броја становника Колумбије и заслужне су за 35,29% колумбијске производње кафе (извор: *Sector Cooperativo Colombiano 2007*);
- На Кипру задружни покрет је држао 30% банкарског сектора и управљао са 35% тржишта пољопривредних производа;
- У Данској потрошачке задруге су у 2007. години држале 36,4% тржишта робе широке потрошње (извор: *Coop Norden AB Annual Report 2007*);
- Финске задружне групе у оквиру „Pellervo“ су учествовале са 74% тржишта месних производа, 96% дијететских производа, 50% производње јаја, 34% дрвних производа и учествовале са 34,2% укупних депозита у финским банкама;
- У Француској 9 од 10 фармера су чланови пољопривредних задруга, банкарске задруге држе 60% од укупних депозита и 25% од укупног тржишта малопродаје држе задруге у Француској (извор: *GNC Newsletter, No 348, June 2007*);
- У Мађарској чланови потрошачке задруге „Co-op Hungary“ су учествовали са 14,4% у укупном тржишту прехранбене и робе широке потрошње у 2004. години (извор: *Co-op Hungary, Statistical Data 2004*);

- У Јапану извештаји пољопривредне задруге исказују промет од 90 милијарди долара, при чему од укупног броја земљорадника у Јапану 91% су чланови задруге. У 2007. години потрошачке задруге су исказале укупан обрт од 34.048 милијарди УСА долара са 5,9% учешћа на тржишту прехранбених производа (извор: *Co-op 2007 Facts & Figures, Japanese Consumers' Co-operative Union*);
- У Кенији задруге учествују са 45% укупног БДП-а и 31% укупне штедње. Оне такође држе 70% тржишта кафе, 76% дијететских производа, 90% производње биљке бухач (*pyrethrum*) – познати инсектицид, и 95% памука;
- У Кореји чланство од 2 милиона пољопривредника пољопривредних задруга чине преко 90% укупног броја пољопривредника. Ове задруге генеришу вредност од 11 милијарди УСА долара. Корејске рибарске задруге такође пријављују тржишно учешће од 71%;
- У Кувајту савез заједница потрошачких задруга, чије чланство чини 6,5% кувајтске популације, остварује близу 70% учешћа у малопродаји на националном нивоу у 2007. години;
- У Летонији централни савез задруга има тржишно учешће од 12,3% прехранбеног сектора;
- На Маурицијусу у пољопривредном сектору задругари играју битну улогу у производњи шећера, поврћа, воћа, цвећа, млека, меса и рибе. Скоро 50% одгајивача шећерне трске груписани су у задруге а удео задруга у националној производњи шећера чини 10%. Задружна друштва броје 60% националне производње у сектору производње хране – 755 потрошње лука, 40% кромпира и око 70% зеленог поврћа произведени су од стране задруга. Такође, задружни аутобуски сектор представља око 30% националног аутобуског саобраћаја (извор: *Ministry of Industry, Small & Medium Enterprises, Commerce & Cooperatives*);
- У Молдавији Централни савез потрошачких задруга заслужан је за 6,8% потрошачког тржишта;
- На Новом Зеланду 22% бруто домаћег производа генеришу задружна предузећа. Задруге одговарају за 95% тржишта млечних производа и 95% извозног тржишта млечних производа. Задруге држе 70% тржишта меса, 50% тржишта снабдевања фарми, 70% тржишта вештачког ђубрива, 75% тржишта фармацеутских производа на велико и 62% тржишта бакалница (извор: *New Zealand Co-operative Association, 2007*);
- У Норвешкој млечне задруге заслужне су за 99% производње млека, а потрошачке задруге држе 24,1% тржишта (извор: *Coop Norden AB annual report 2007*) Рибарске задруге одговарају за 8,7% укупног извоза Норвешке, а шумске задруге одговарају за 76% дрвета у Норвешкој; 1,5 милион од 4,5 милиона грађана Норвешке чланови су задруга;
- У Пољској млечне задруге заслужне су за 75% производње млечних производа;
- У Португалији приближно 3.000 задруга одговарају за 5% БДП (извор: *"Prime Minister of Portugal address to ICA Expo", 23 Oct. 2008*)
- Задруге и заједнице у Шкотској су заслужне су за 4,25% шкотског БДП-а, са годишњим обртом од GBP 4 милијарде и имовином од GBP 25 милијарди (извор: *Co-operative Development Scotland web site, and "Co-operatives in Scotland: A powerful force", 2007*);
- У Сингапору потрошачке задруге држе 55% тржишта у продаји путем супермаркета и имају обрт од 700 милиона долара;

- У Словенији пољопривредне задруге заслужне су за 72% производње млека, 79% сточне производње, 45% производње пшенице и 77% производње кромпира;
- У Шведској потрошачке задруге држале су 17,5% тржишта у 2004. години (извор: *Coop Norden AB annual report 2004*);
- У Великој Британији, највећа самостална туристичка агенција је задруга;
- У Уругвају задруге производе 90% укупне производње млека, 340% производње меда и 30% пшенице. 60% производа задруга се извози у преко 40 земаља широм света;
- У Вијетнаму задруге доприносе са 8,6% бруто домаћег производа;
- У Сједињеним Америчким Државама преко 30 задруга имају годишњи приход од преко 1 милијарде долара. У 2003. години првих 100 задруга укупно су приходовали 117 милиона долара. Поред тога, са приближно 30% пољопривредних производа у САД трговано је преко 3.400 земљорадничких задруга;

3) Задруге стварају и одржавају запосленост

- Задруге обезбеђују преко 100 милиона послова широм света, што је за 20% више од мултинационалих корпорација;
- У Аргентини задруге заслужне су за обезбеђивање директног запослења за преко 233.000 физичких лица (извор: *Instituto Nacional de Asociativismo y Economía Social (INAES), September 2007*);
- У Боливији 1.590 задруга обезбеђује 32.323 директних и 128.180 индиректних послова (извор: *Diagnóstico Nacional Cooperativo (DNC), 2008 as reported in Boletín Informativo aciaméricas.coop N°65, December, 2008*);
- У Канади задруге и кредитне савези запошљавају преко 155.000 људи. Покрет “*Desjardins*“ (штедно-кредитне задруге) је највећи послодавац у провинцији Квебек;
- У Колумбији задружни покрет обезбеђује 123.643 послова кроз директно запослење и додатних 537.859 послова за раднике-власнике у радничким задругама – обезбеђујући 3,74% свих послова у држави (извор: *CONFECOOP, Gestión Empresarial Socialmente Responsable: Desempeno del Sector Cooperativo Colombiano 2008*);
- У Француској 21.000 задруга обезбеђују преко 4 милиона послова (извор: *GNC Newsletter, No. 348, June 2007*);
- У Немачкој 8.106 задруга обезбеђује посао за 440.000 људи;
- У Индонезији задруге обезбеђују посао за 288.589 физичких лица (извор: *Ministry of Co-operative & SMEs, Indonesia, 2004*);
- У Италији 70.400 задружних друштава запошљавале су скоро 1 милион људи у 2005. години (извор: *Camere di Commercio d'Italia, “Secondo rapporto sulle imprese cooperative“*);
- У Кенији 250.000 људи запослени су преко задруга;
- У Словачкој задружни савези представљају и заступају преко 700 задруга које запошљавају скоро 75.000 физичких лица.